

PEAB har erbjudit oss att flytta in i J.P. Johanssons första kontorsbyggnad som är Q-märkt, vilket för oss innebär ökat utrymme i gamla traditionsrika lokaler.

Foto: Katarina Lindberg

Innehåll:
**Fanna då och nu.
Bahco Historik.
Erik Hermansson
Kallelse till årsmötet 18 april
Prästgården och Vårfrukyrkan
Bahco luftgevär
Triplexfabriken**

**Jubileumsresa Sandviken-Gävle 9 maj.
Resa. 6 historiska platser. Unika fabriksbesök 14-20 okt**

J.P. Johansson- statyn

J.P. Johansson Sällskapet har tagit fram unika Pins för ett speciellt ändamål, insamling av pengar till utomhusstatyn. Bankgiro 393-5053

Pins!

Pins har blivit ett stort samlingsområde. Våra pins ges ut i en begränsad upplaga. Detta gör dem särskilt åtråvärda för samlare. Tag chansen. Skaffa dessa till Er samling.

Gåva

250:- Brons
500:- Silver
1000:- Guld
till J.P. statyn

Styrelse

Ordförande

Curt Eriksson, Pundgatan 3, 749 49 Enköping
Tel 0171-303 48, 070-32 32 075

Kassör:

Mats Friberg, Linnevägen 15 A, 811 34 Sandviken,
Tel 026-27 00 91, 070-209 78 82

Sekreterare:

Sven Eklund, Felixvägen 8 A, 737 44 Fagersta,
Tel 0223-162 34, 070-172 98 53

Ledamöter:

vice ordf
Stig Lundh, Besksötagatan 23, 745 63 Enköping,
Tel 0171-365 93, 073-829 58 75

Suppleanter:

Bennet Ernlund, Enstigen 5, 745 71 Enköping,
Tel 0171-44 63 57, 073-026 34 51

Rune Öhrn, Västerleden 144, 745 62 Enköping,
Tel 0171-355 41

Monica Eklund, Felixvägen 8 B, 737 44 Fagersta
Tel 0223-162 34, 070-172 98 53

Klubbmästare:

Rune Adelhag, Härnevi Rotbrunna, 745 96 Enköping,
Tel 0171-41 02 70, 070-390 96 36

Medlemstidningen J.P.-Bladet

utkommer två gånger per år, + engelsk version 2 st
Sista manusdag för nr 1 - 2012 är 2 februari.

J. P. Johansson Sällskapet

bildades 1992, är en ideell och opolitisk förening.
Sällskapets uppgift är att dokumentera och sprida
kännedom om J. P. Johanssons uppfinningar, patent,
industriella verksamhet, kommunala engagemang
och privata liv.

Medlemsavgifter är 125 kr/år för privatpersoner och
500 kr/år för företag, inklusive annonsutrymme i
medlemstidningen.

J. P. Johansson Sällskapet

SE-745 82 Enköping

Postgiro 96 34 42-9

Bankgiro 5317-6764

www.jpjohanssonmuseum.com

J. P. Johansson Museet

är öppet onsdagar 13-16.

Grupper efter överenskommelse.

Besöksadress och Museum:

Tallbacksvägen 2, Box 83, 745 82 Enköping

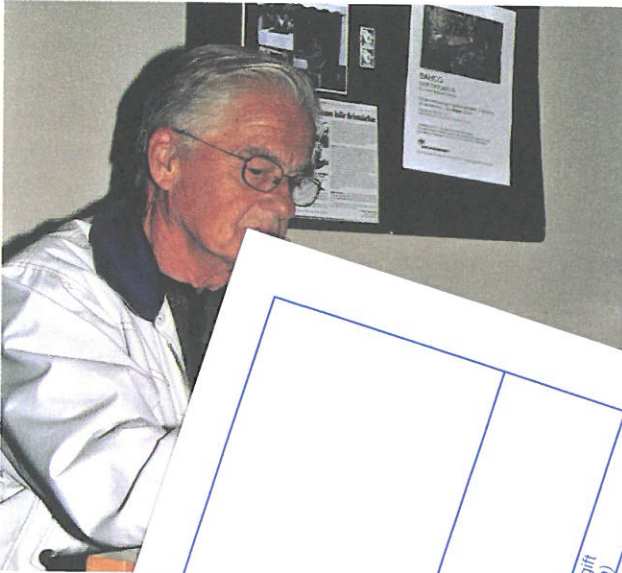
SNA Europe (Services) AB

Tel 0171-227 07, Nytt från 1/7 072-525 06 90

E-post: Jp.johansson@snaeurope.com

Ansvarig utgivare, ensamredaktör Curt Eriksson

Ordförande har ordet!

Curt Eriksson

Vi har

J P Johan
Vi sträv
sor, res
ligt oc
i Sko
mäss
på s

Plus många tillfälliga arrangemang.

Hans Söder blev föregångare att försöka bilda en förening. 9 maj lyckades han samla några intresserade. Lars-Åke Kempe, Magnus Arenrot, Anniken Karell-Håkansson och några till.

Resultatet blev att J P Sällskapet bildades och grunden lades till vårt museum. Bahco ställde lokalen till vårt förfogande, där vi kunde visa till en början blygsamma hopsamlade Bahco verktyg, foton och äldre Bahco verktygs kataloger m m. Samlingarna har betydligt utökats under åren. Hans Söder blev vår förste ordförande. Vi har nu haft givande och trevliga möten med PEAB om våra lokalbekymmer. En viss ljusning syns nu då vi genom PEAB:s stöd kan komma in i den Q-märkta kontorsbyggnaden. I

... hade J P Johansson sitt kontorsrum. Hela ... tigen hans arbetsplats då han ofta be-
... nalen.

... sällskapet startat en insamling ... placera den där han hade ... g. Vi är optimister att få stöd av ... o lever fortfarande i hela världen ... g, signerad J P Johansson.

den första boken om J P Johansson, ... årda. Kan numera endast hittas på

INBETALNING/GIRERING AVI

Givarens namn: _____
 telefon nr.: _____
 Betalningsavsändare (namn och postadress) _____

Betalningsmottagare (endast namn)
J. P. Johansson Utomhusstaty

Till bankgiro nr (fylls alltid)
393-5053

Belopp kronor _____ öre _____

Inbetalningsavgift (fylls av banken) _____

3935053 #45#

on Sällskapet

ABATT

**r/p
erdagsresor**

sa på vår hemsida
sydresor.se

igör/bokning:
JORD SYD
flyg och buss AB
J10 745 27 Enköping
0171 - 356 63

NORD SYD RESOR
NORD SYD FLYG OCH BUSS AB

www.nordsydresor.se

Studiebesök på J.P. Johanssons museet i Fanna.

SRF (Synskadades Riksförbund) har i samarbete med ABF en studiecirkel i Enköpings kommun med platser och människor. 23 januari gästade vi J.P. Johanssonsällskapet

Ett glatt gäng på besök!

*Våra trevliga guider vid besöket
Rune Adelhag, Curt Eriksson och Stig Lundh*

Vi fick först en föreläsning om J P och Bacho historia. Bilderna som visades kunde de flesta inte se så tydligt så vi fick istället ett muntligt berättande. Det var intressant att få bakgrunden hos J P, hur han med sin ringa skolgång kunde komma med alla dessa revolutionerande nya idéer och att han dessutom lyckades framställa dessa till fungerande ting.

Många av oss har på något sätt koppling till Bacho. Antingen så har vi jobbat där eller så har vi släktingar som arbetat i företaget. Har vi inte dessa kopplingar så har vi använt något eller några av verktygen. Vilken skillnad det var att hålla i en av de första skiftnycklarna och rörtång mot de som finns idag, och ändå är det samma verktyg som man skulle kunna hitta i en verktygslåda idag. Skillnaden är vikt och ergonomi.

Efter föreläsning och kaffepaus så gick vi till museet. På många museer får man se sakerna bakom glas eller på bilder, här fick vi se riktiga saker utan dessa skymmande montrar. Man såg nästan människorna framför sig som stod i verkstäderna och använde maskinerna. Att få se en skiftnyckels alla delmoment var också intressant i alla fall för mig som inte har använt så många verktyg

Curt Eriksson och Bernt Strähle

Jan Wigdell, Rune Adelhag och Stig Lundh

J P var en mångsidig man. Det var många saker vi har honom att tacka för, stort som smått. Historien bakom sockertången som han konstruerade för att kvinnorna blev sura över hans smutsiga fingrar i sockerskålen säger allt om vilken människa han var.

Hans stora hjärta kom många till nytta i hans arbete i kommunen och hans sociala engagemang i fabriken och de anställda. Vi fick berättat om en kvinna vars man förolyckats i sitt arbete och för att hon skulle kunna försörja sig och sina barn anställde han kvinnan trots att ingen annan kvinna hade arbetat där tidigare. Hon blev pionjär och kunde på så sett ta hand om sina barn.

PRIS(vid minst 14 betalande resenärer): Plats i dubbelrum 11.780 kr
Tillägg för enkelrum 1.850 kr

ANSLUTNING Enköping(motsv) – Arlanda tor bekostas av J P Johanssons Sällskapet.

I PRISET INGÅR:

Flyg med Lufthansa Arlanda-Oporto och Bilbao-Arlanda, sex hotellövernattningar med frukost, busstransport under resan i Portugal-Spanien, förekommande vägskatter, engelsktalande guider enligt nedan, entréer enligt nedan, Port Vin Lodge guidad tur samt lunch, besök konstmuseet Guggenheim, färdledare Lars Malmström

ANMÄLAN: SENASTE DAG FÖR ANMÄLAN är 15 maj.
Du anmäler Ditt deltagande till:
Rune Adelhag tel 0171-410270
eller via e-post: rune.adelhag@mbox.lidnet.se

BETALNING: Vid anmälan erläggs en handpenning på 1000 kr/p — avi utsändes från Nord Syd Flyg och buss AB
Slutlikvid erlägges senast 25 augusti – avi utsändes från Nord Syd Flyg och buss AB
(För denna resa gäller Allmänna och Särskilda Resevillkor enl. vår katalog 2012 sid 30-32/Flyg, Flyg&bussresor (2012))

Engelsktalande guide enl följande.

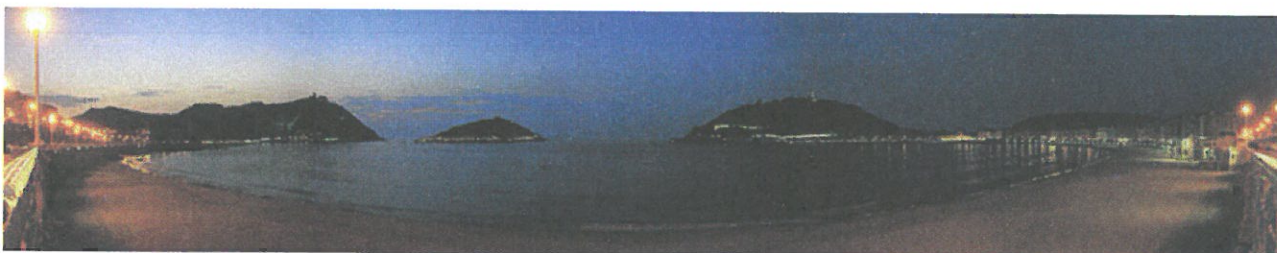
14/10: Från Porto flygplats, under stadsrundturen, avslut vid hotell.
15/10: Halvdag Porto.
16/10: Halvdag Santiago de Compostela + halvdag Coruna.
17+18/10: Ingen guide
19/10: Halvdag San Sebastian.

16/10 Coruna:
- Torre de Hercules
17/10 Entré Altamiragrottorna
19/10 Entré Guggenheimmuséet

Entreer inkl:

16/10 Santiago de Compostela:
- Audio Guide
- Cathedral Museum
- Cathedral
- Church + Monestir of San Martin

Arrangör: NORD SYD Flyg och Buss AB,
Box 1010, 745 27 Enköping
Tel 0171 - 35663
www.nordsydror.se
e-post: lars@nordsydror.se
Tel direkt Lars Malmström:
070 - 5515517

San Sebastian

Skiftnyckeln 120 år

J.P. Johanssons patent på skiftnyckeln firar i år 120 år och trots många år utvecklas samma grundpatent i nya skiftnyckel varianter.

SNA Europe / Bahco har nu kommit med ett nytt sortiment Bahco skiftnycklar för användningsområde inom VVS och plastförband där det krävs stor gripvidd i begränsat utrymme.

Sortimentet består av sex nya storlekar, artikelnummer 9029, 9031, 9033, och 9035 i gripvidder från 32 mm till 55 mm. varav två har extra tunna käftar artikelnummer 9029-T och 9031-T gripvidd från 32 mm till 38 mm.

Lika illa

"Tänk dig, i går blef jag utstängd därhemma och måste tillbringa natten på gatan."
"Jo, jo, sådant har också hänt mig en gång när jag glömt portnyckeln hemma."
"Nej, det felet var det inte, jag hittade omöjligt - nyckelhålet."

SWESAFE

SWESAFE

Ågatan 6, 745 35 Enköping
Tel. 0171-826 20, 826 25

BERGO TOOLS AB

BERGO TOOLS bär en mer än 100-årig tradition vidare genom att fortsätta tillverka och marknadsföra de välkända och uppskattade Bahcoknivarna. Målsättningen är att genom hög leveransservicegrad samt lyhörddhet för marknadens förändringar och behov, ge den bästa servicen. Knivarna med det välkända hajmärket, står för tradition och nytänkande.

BERGO TOOLS AB, Box 169, 745 23 Enköping.
Besök: Ulunda Industriområde
☎ 0171 34460. Fax 0171 34470. Mobil 070 6300768
info@bergotools.se www.bergotools.se

FANNA BILSERVICE AB

Roland Skansfeldt

Bilverkstad · Reparation och Service · Kiosk · Tillbehör

Service- och reparation av alla bilmärken.
Bilelektriska arbeten, elektronisk testutrustning.
Inställning av CO-halt, avgasrening.
Batteriservice, framvagnsinst., däck och balansering, tillbehör.
Vi ombesörjer den årliga kontrollbesiktningen av din bil.
Fackmässigt arbete till bra priser.

Fanna Bilservice
Stockholmsvägen 16
(vid ABB Ventilation)
745 40 Enköping

Telefon: 0171 - 378 60
Bostad: 0171 - 325 57
Telefax: 0171 - 215 54

"**POWERTOOLS SWEDEN AB** utvecklar, tillverkar och marknadsför fyra produktområden:

- Högtryckshydraulik
- Tryckluftswerktyg och motorer
- SL® Gångsystem
- Segdragande verktyg

Detta mot industri och serviceföretag i Sverige och övriga världen.
Powertools ligger i Enköping, där den uppstod redan på 60-talet (Bahco Kraftverktyg).
Sedan år 2001 ingår Powertools, som ett av fyra bolag, i Alia-koncernen i Ljungskile.
Antalet anställda är 11 personer. Omsättningen beräknas 2011 till 20 miljoner."

Powertools Sweden AB
Box 928, 745 25 ENKÖPING
Tel 0171 - 663 000

Powertools@powertools.se
www.powertools.se

elspar

Din lokala fackhandel

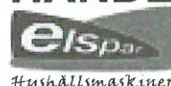
- Ger mer för pengarna!

Bosch Miele Whirlpool LG Electrolux Cylinda Siemens Gorenje Husqvarna Allway Upo

Vi kan kök & tvätt

HANDELSHUSET AB

Kungsgat.30 Enköping
Tel: 0171-47 92 00
www.vitvaror.net

Öppet: Mån-fre 10-18 lunch 13-14. Lör. 10-13

*Fast lågt pris!
Vitvaror direkt till din dörr*

Vi har även ett sortiment
av exklusivt espressokaffe
både malet & hela bönor.

Kallelse till årsmöte. 20 års jubileum

Härmed kallas du till vårt årsmöte i Bahcomatsalen.
Onsdagen den 18 april 2012.

18.30 Samling. Musikunderhållning med Torpargänget, lotteri med fina vinster. Försäljning av vykort, slipsnålar, halsband, original piprensare, örhängen, manschettknappar, boken Sagan om Bahco, kapsylöppnare mm.

CD med Torparensensemblen. J. P. Johanssons Vals och Morgonskift i smedjan vid Fanna 1935. Pris: 60:–.

Modell av J.P. statyn finns att beskåda. Insamling pågår till statyns förverkligande.

19.00 Sedvanliga årsmötesförhandlingar.

Överraskning!

19.30 Förtäring, landgång, öl eller bordsvatten. Kaffe, kaka.

20.00 Besök på J.P. Johanssons första kontorsbyggnad som är Q-märkt.

Pris medlemmar 70:–, övriga 90:–.

Dragning av lotteriet.

Anmälan om deltagande senast 8 april.

Telefon: 41 02 70 klubbmästare

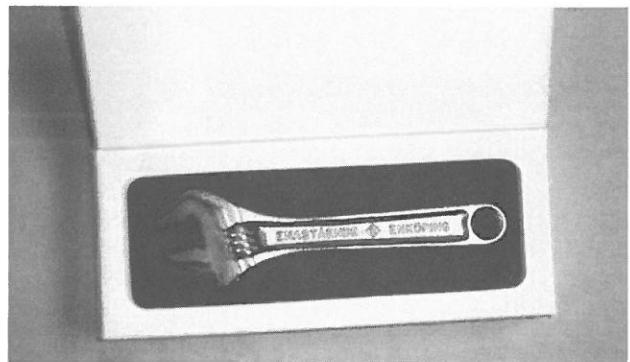
Rune Adelhag.

eller till Curt Eriksson 303 48.

För bidrag till statyn: Bankgiro 393-5053

Reklam på skiftnyckel

Enastående Enköping text på trevlig liten skiftnyckel. Beställd av Enköpings Kommun att överlämnas som gåva och minne vid speciella besök. Aktuell för ett antal år sedan.

1918

Tågkatastrof vid Getå.

Många svenska hem bli i dag försänkta i djupaste sorg.

Den fruktansvärdaste av alla olyckor i de svenska järnvägarnas historia ägde rum i går afton. Dagståget från Malmö över Nyköping, nr 422, störtade vid Getå station, vid Bråviken, från den av höstregnen underminerade banvallen ned i djupet.

Tågsättet, som medförde flera 100-tal passagerare och en riklig mängd paket och värdepast, blev nästan fullständigt förstört, att icke säga förintat. Lokomotivets ångpanna exploderade, likaså gasbehållarna för belysningen. Ett antal vagnar råkade i brand och elden kunde icke släckas. Katastrofen blev förfärlig. Endast ett par vagnar av hela tåget blevo kvar på spåret; alla de övriga slungades åt olika håll, splittrades eller brunno upp innan hjälp hann komma. Då telegraf- och telefonledningar sönderstetos kunde sådan tillkallas, från Norrköping, Nyköping och Katrineholm, först en god stund efter det olyckan inträffat.

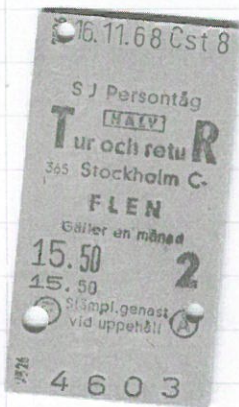
Fasansfulla scener utspelades på olycksplatsen, först i det rådan- de mörkret — olyckan inträffade strax före klockan 7 på aftonen — och därefter i den hemska belysningen av de brinnande vagnarna.

Det är omöjligt att ännu ange antalet av omkomna. Vid tolv- tiden på natten hade 16 lik framdragits ur spillrorna; det antages att slutsiffran skall röra sig om hundratalet. En mängd mer eller mindre svårt skadade fördes på kvällen till Norrköping och andra platser för att erhålla vård.

Ett ambulanståg, med vilket chefen för statens järnvägar följde, avgick vid niotiden på aftonen från Stockholm för att bringa ytterligare hjälp.

Med de tåg som på förmiddagen anlände till Stockholm med- följde en del räddade, däribland en del skadade.

A. B. 2/10.

Ovan: äldre färdbiljetter vid tågresa.

För 10 öre kunde man få veta sin vikt vid Järnvägsstationer.

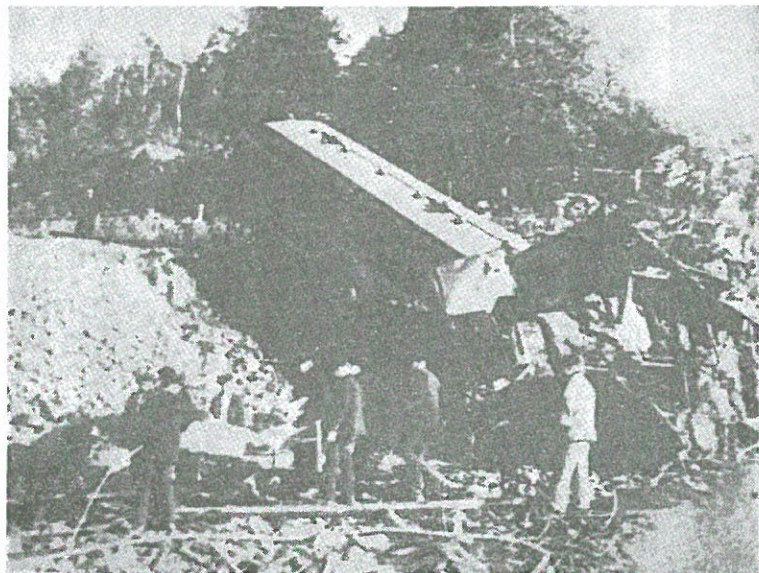
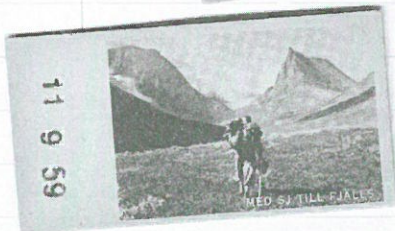

Foto G. Lidberg, Norrköping.

Transport av sårade och dödade från platsen för den hemska olyckan.

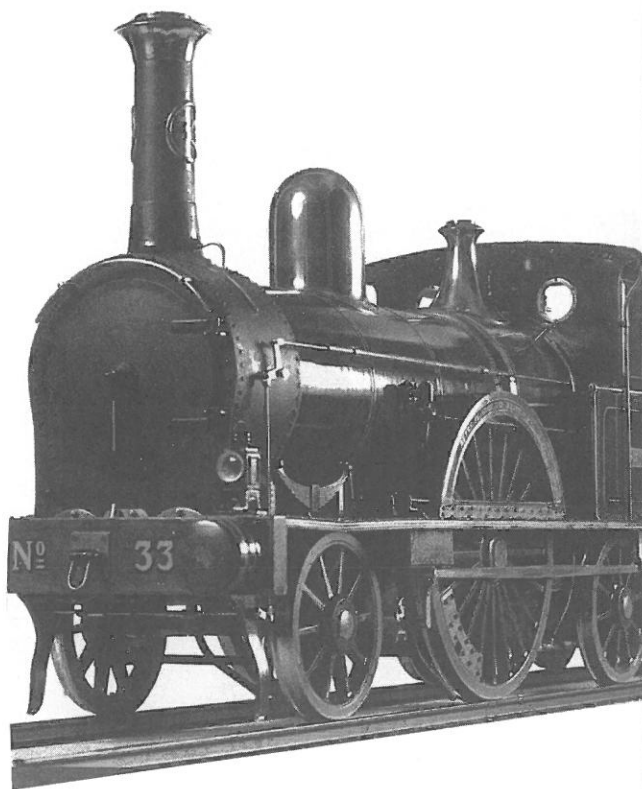
Loket kan beskådas på Järnvägmuseét.

Jubileumsresa 9 maj 2012, J.P. Sällskapet 20 år

Vårutflykt

till
SNA lagret i
Sandviken
och
Sveriges

Järnvägsmuseum Gävle

Lördagen den 9 maj 2012

I mitten av 1800-talet började man köra ångtåg i Sverige. Sedan dess har järnvägen förändrat vårt land. På järnvägsmuseet i Gävle finner du en av världens finaste samlingar av lok och vagnar tillsammans med föremål och fakta från mer än 150 års järnvägshistoria.

Museet grundades 1915 i Stockholm och flyttade 1970 till den genuina järnvägsmiljön och den före detta lokstationen i Gävle. Idag finns museet inrymt i den del som var Ostkustbanans lokstall. I sex stora hallar visas utställningen om Sveriges järnvägshistoria.

Järnvägsmuseet är ett spännande utflyktsmål för hela familjen och alla kan hitta sina egna kryddor: rallarkockan Svarta Björn, tågrånarna Fors och Friberg, Sveriges genom tiderna största ånglok F1200 (på 142.8 ton) som var med i Getåolyckan, beredskapsfinkan med soldater, fångvagnen och de vackra kungavagnarna. Lilla Station är det första stoppet i museet - i alla fall för barnen.

Upplysningar Rune Adelhag Tel 41 02 70

Kl	08.00	Avresa J.P. Museet
	10.00	Fika i Sandviken
	10.30	Visning av SNA-lagret i Sandviken
	11.45	Avresa till Forsbacka
	12.15	Lunch på Forsbacka Världshus Mousserande vin & cider
	14.00	Avresa till Gävle
	14.30	Järnvägsmuseum i Gävle
	15.30	Fika i Café Ängvisslan
	16.00	Hemma i Enköping

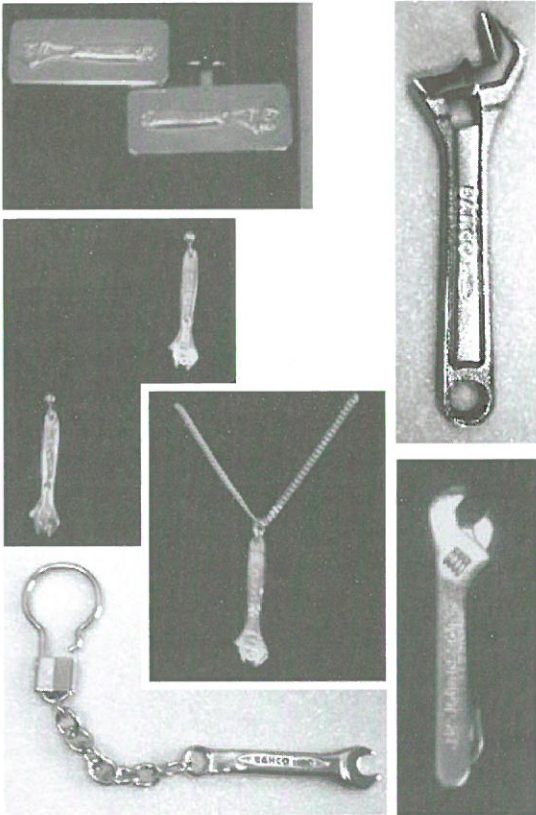
Pris inkl lunch 500:--

Anmälan om deltagande senast
den 1 maj 2012. Tel 227 07.

Outlet

Vid SNA-lagret i Sandviken finns möjlighet att
köpa verktyg till mycket förmånliga priser

Finns att köpa på muséet

Manschettknappar gulddoublé pris 150:-

Kapsylöppnare Bahco pris 40:-

Nyckelring med Bahco Komb.nyckel
6 mm tillverkad i Argentina pris 40:-

Örhängen Bahco i silver pris 250:-/par
150:-/st

Halsband Bahco i silver pris 200:-
Slipsnål J.P.Johansson pris 100:-

Håller det här
verktyget livet ut?

Det beror på det
här verktyget.

1. Du kommer åt lättare i trånga hörn. Käffiarna är smalare och mer vinklade.
2. Aggressiva tänder – små långt in och stora längre ut – vinklade inåt ger bättre grepp.
3. Hela tången väger mindre. Trots det är den starkare.
4. Käffgapet är minst 20% större, du kan greppa större rör.
5. Längre grepp ger bättre hantering, du slipper ta i så nyckeln.
6. Ingen klämrisik.
7. Myk, varm yta med hög friktion på stark och stabil kärna.
8. Större effektivt arbetsvinkel. Varje drag på muttern eller röret blir längre.
9. Tångens tryckpunkt ligger närmare din hand, belastningen på handleden minskar.
10. Bara runda former. Ingen risk för smärtsamma punktblastningar.

BAHCO

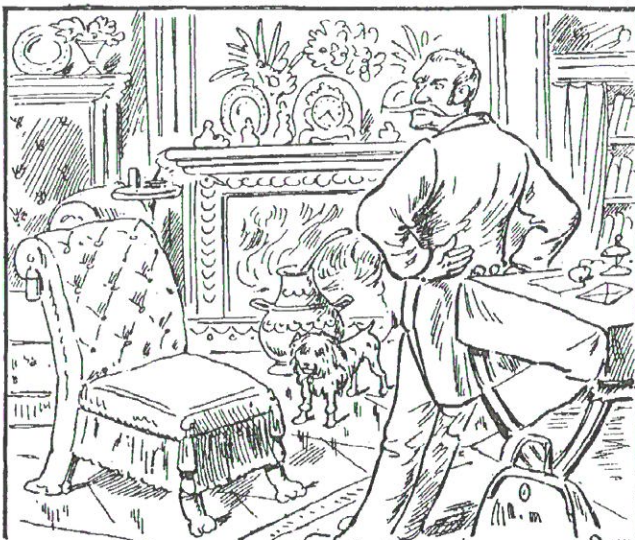
Kungälv, Västergötland 0171 782 30 och bered- och monteringsavdelningarna i Örebro och Västerås.

ny-, till- och ombyggnader renoveringar, skadereparationer

VEBAB BYGGNADSFIRMA
Västerås • Enköpingsbyggarna **LANGE & CO**

-INGÅR I SAMBO BYGG AB-

0171-261 80 • 021-81 11 66

BARONEN: Jag har nu ringt på min betjent oupphörligt! Hvar kan den slingeln hålla hus?

Den enda bank du behöver!

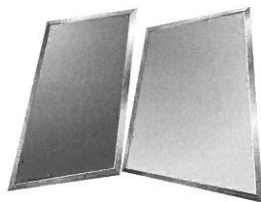
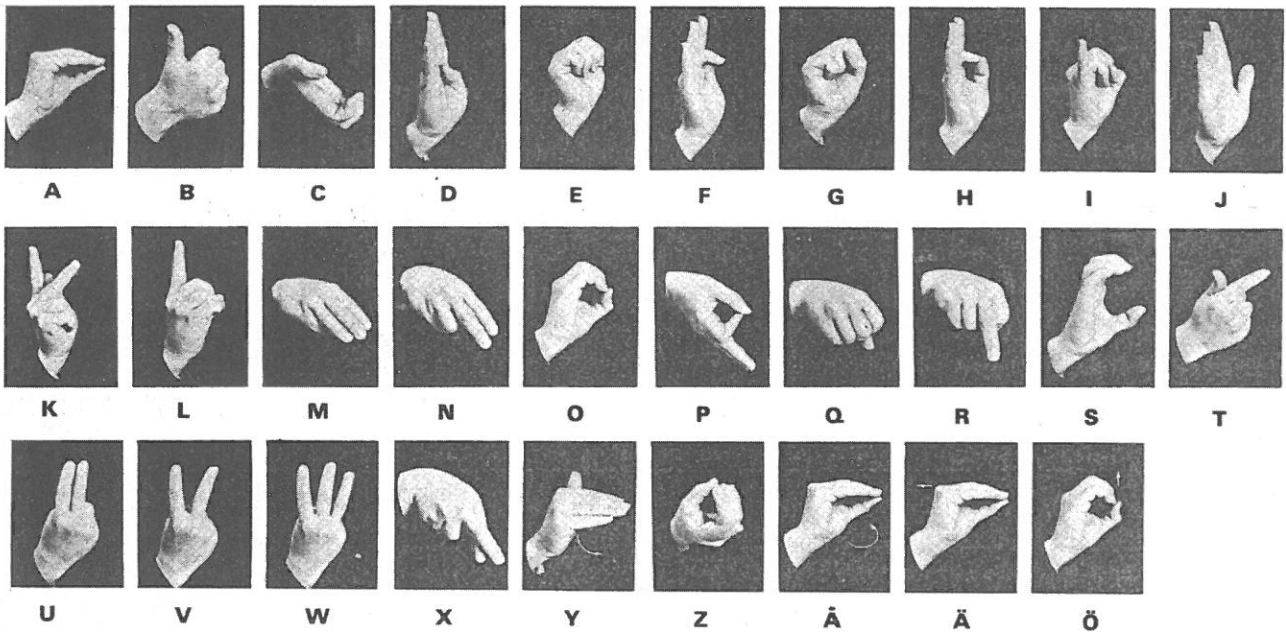
- alltid nära dig som kund -

Sparbanken
i Enköping

Tel: 0171 - 853 00
Telefonbanken: 0171 - 854 54
www.sparbankenenkoping.se

Teckenspråkets handalfabet

- Bilar och service med omtanke
Bilkompaniet
i Enköping och Bro

Allt inom byggplåt
och hallbyggnader

Hör med oss!

Plåthuset

Enköping Tel 0171-44 00 75
Fax 0171-44 09 99
www.plathuset.com

birka
ARKITEKTER

Kyrkogatan 12
745 31 ENKÖPING

**BIRKAARKITEKTER BO SVALBY AB
BO SVALBY**

Tel: 340 75
Mobil: 0705 93 53 77
Birkaarkitekter.bs@swipnet.se

Fax 340 76

**BIRKA SKRIV & RITTJÄNST
KRISTINA NORDSTRÖM**

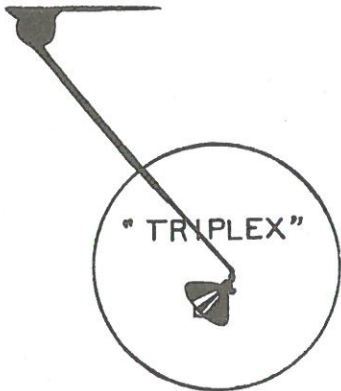
Tel: 340 74
Mobil: 0737 83 18 98
Kristina_nordstrom@swipnet.se

”NU VILL
VI TA
NÄSTA
STEG”

Dags att hitta ett nytt hem?
Prata med en erfaren mäklare på vårt kontor i Enköping
så får du hjälp att komma vidare. Vi ger oss inte förrän du
känner dig hemma igen, på en ny adress.

mäklarringen
EN ÖPPEN DÖRR TILL DIN FRAMTID

Du hittar oss på maklarringen.se eller ring 0171 -24030

TELEFON 30284
P. O. B. 24
ENKÖPING 2

A.-B. TRIPLEXFABRIKEN ENKÖPING

Folkskolegrabben

För en folkskolegrabb som slutade skolan sommaren 1952, några veckors skolplikt återstod i skolköket, väntade ett besök på Arbetsförmedlingen. Det fanns mängder av enklare arbetsuppgifter som skulle utföras på i stort sett alla arbetsplatser den här tiden. För mig från Tallbacken i Övre Fanna och för Gustav

Stål från Barkan blev det Triplexfabriken. Vi lovades en lön på 96 öre/tim. Det blev en lång väntan på den första lönen. Men den dagen kom och den hyggelige verkmästaren Johansson fick både bock och tack med näven för en härlig prasselpåse med några sedlar och mynt. Fröken Björkman på kontoret hade gjort iordning denna viktiga inträdesbiljett till vuxenlivet - i dimman från en kedjerökande disponent och platschef.

Det blev två års arbete här för mig och Gustav. Vi började och slutade samma dag på den lilla fabrik som J.P. Johansson byggde och startade 1919. I boken "Underbara uppfinnarbragder" finns ett antal intressanta uppgifter i kapitlet Johansson i Fanna. Efter uppgifter om resan till USA och besöket hos sin gamla mor svarar J.P. så här på en direkt fråga om vad som fanns att hämta i Amerika. "Just ingenting som passade oss. ...något nytt i verktygsväg eller annat som var okänt i Sverige fann jag inte." Sedan kommer följande "Men nyheter funderade jag alltjämt på själv. Särskilt intresserade jag mig för problemet att åstadkomma bättre belysning för att skydda ögonen." Kanske är det många som tänkt som jag att impulsen till Triplexpendeln var något J.P. hade med sig hem i bagaget. Skulle vara intressant att veta hur unik eller

revolutionerande hans ställbara belysning var när den kom i produktion.

Den äldre delen av fabriken, tegelbyggnaden, hade centralmotor och transmissionsdrift i taket. Det var Sivert Larssons uppgift att starta och stoppa denna elmotor. Den fungerade alltså också som fabriksvissla. När motorn snurrade på hela härligheten var det arbetstid. Ibland hoppade en rem av sitt hjul och ibland gick dom av med en ny lagning med remlås som ökade risken för att bli riven av remmen nästa gång den föll..

Vi småpojkar var både fabriksarbetare och springpojkar. Där vi var minst i vägen fick vi hålla till med olika småjobb. Ibland tvätt av plåtdetaljer i öppna tri-kar (trikloretylen). Jag kan inte minnas att det fanns någon utsagningsanordning där vi placerades. Det var roligare att arbeta i någon av pressarna. Oftast blev det i handdrivna skruvpressar på ackord. Det gav möjlighet till ökad timlön. En återkommande uppgift som springpojke var att springa med ritningar för kopiering hos Ragnar Bergling på Bahcos ritkontor. En annan att cykla till staden och köpa ett par körriktningvisare till Judith Brynges lilla Morris Minor. Hon glömde att fälla ned pilen efter sista svängen så vid inkörning i garaget på Villa Fannalund hände det ofta att Evert Gustavsson fick göra en insats.

Jag vill minnas att Triplexpendeln i några olika utföranden var huvudprodukten den här tiden. Också en rätt omfattande legotillverkning skedde. Höljen till bastuaggregat och kolfilter för rening av luften till skyddsrum är två produkter jag minns. Dörrlåset XXX till köksluckor fick vi ibland hämta i en magasinsbyggnad men någon tillverkning minns jag inte. Avstannade all produktutveckling 1943?

Alla medarbetare på Triplexfabriken blev bjudna på en jubileumsfest 1953. Det blev högtidligt värre för en Fannagrabb. Festligheterna skedde nämligen på Fanna Slott som vi sa på den tiden. En bokgåva vid detta tillfälle "Underbara uppfinnarbragder. Vad stora svenskar uträttat." har jag fortfarande i min bokhylla som ett minne av denna kväll på slottet.

Personal vid Triplexfabriken. med chefen i mitten.

Övre raden från vänster; 1. Helmer Andersson 2. Ivan Karlsson 3. Evald Pettersson 4. Okänd 5. Tykl Borén 6. Elis Johansson.

Nedre raden; 8. Söderlund 9. Gotthard Johansson 10 J.P. Johansson 11. Anton Petterson 12 Albert Karlsson. Fotot taget 1923-24.

Några som jobbade på Triplexfabriken. Från vänster med keps Idebrink. Viftande med sin Ivan Karlsson. 4 Gösta Stål 6 Hans E Söder 9 Evert Gustavsson 13 Fritz (målare) med Målar Pelle. Längst till höger Sivert Larsson.

Dessutom ett amatörfoto från den här tiden. Bilden på arbetsstyrkan är tagen utomhus. Det var rökförbud i alla verkstadsbyggnaderna. När jag och Gustav också tog rast körde Evert Gustavsson in oss därför att vi inte var rökare. Några dagar senare stod vi sorgligt nog där igen nu rökande och hostande. Det blev en alldeles för tidig debut i den vanan. Kanske var inte

heller Målar-Pelle rökare. Han är i vart fall inte med på min bevarade bild.

När vi slutade hade vi 1:06 kr/tim. Efter ungefär ett års anställning vågade vi oss in på kontoret för att mumla något om lönehöjning.

Hans Söder

—
SVENSKA
HEM

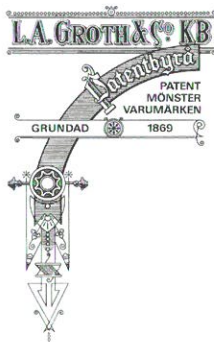
MÖBELHUSET LENNQVIST & KLINGVALL

www.mobelhuset-lk.se

Uppfinn skiftnyckeln
- ring därefter till oss
på Groth & Co.*

Då har du gjort exakt vad J. P. Johansson gjorde och kan vara säker på att alla andra åtgärder sker i rätt ordning. Allt från din idé fram till patentskydd och ett världsomspännande varumärke.

* Skiftnyckeln blev med vår hjälp etablerad över hela världen. Du är välkommen med en annan idé eller produkt.

PATENT, MÖNSTER, VARUMÄRKEN OCH BOLAGSÄRENDEN I ALLA LÄNDER

GROTH & CO

KOMPETENS GENOM SEKLER

BOX 6107, S-102 32 STOCKHOLM · VÄSTMANNAGATAN 43
TEL 08-729 91 00 · FAX 08-31 67 67 · EMAIL: info@groth.se

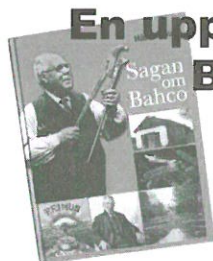
Arrangör av
Varumärkesdagen
och Patentdagen

ENKÖPINGS GLASTJÄNST

- Glasreparationer
- Bilrutor
- Markiser
- Uterum

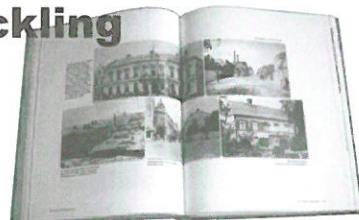

Mästergatan 6, tel 0171-302 03

Lämplig present
En uppslagsbok om Sverige, Enköping och
Bahcos Industriella utveckling
Presentbok!

Sagan om Bahco.

Bacho verktyg ligger där det låg från första början. Ghemalt och nytt samlas och som tur är så är den gamla delen K-märkt så det ska få stå kvar vad som än händer med de andra byggnaderna

Efter några timmar gick vi därifrån nöjda efter ett trevligt och intressant studiebesök i vår studiecirkel. Nu har vi fått lära oss något nytt i om en intressant profil i vår kommuns historia som lämnat spår över hela världen. Bacho är nog ett känt begrepp vart vi än kommer.

Katarina Lindberg, studiecirkelledare SRF/ABF
(samtliga fotografier är tagna av Katarina Lindberg)

ENKÖPINGS BILDEMONTERING

Auktoriserad BILSKROT

Löser in och hämtar
SKROTBILAR

Säljer

BEG BILDELAR BEG DÄCK

Öppettider: Måndag-fredag 8.00 - 17.00

Lördag 9.00 - 13.00

Stenvretsgatan 6, 749 40 Enköping

Tel: 0171 - 206 66 · Fax: 0171 - 212 68

interflora

Häftiga
Arrangemang
Roliga Buketter

Flora
BLOMSTERHANDEL
- med det lilla extra -

Fjärdhundragatan 44, telefon 300 51

Ove och Carina

Vi lämnar 10% rabatt till J.P.s-medlemmar! Välkomna!

ELBYRÅN

Thorsell & Son

TELEFON 301 78, 323 94

- Installationer
- Reparationer
- Armaturer
- Kostnads kalkyler

VI SÄLJER **Cylinda PHILIPS**

Kungsgatan 16-18, 745 31 Enköping

Tel 0171 - 47 90 75

PORTUGAL och SPANIEN/Baskien

med J P Johansson sällskapet 14 – 20 okt

RESA till 6 historiska platser och 3 unika fabriksbesök

Söndag 14 oktober, hemorten - Arlanda – Frankfurt - Oporto

07.00 Anslutningsbuss från Enköping till Arlanda. (betalas av J P Johanssons Sällskapet)
Avresa med LH801 10.10 till Frankfurt. Byte till LH1178 ankomst Oporto 15.45
Kombinerad transfer-/stadsrundtur som avslutas på Hotel HF Tuela*** Porto.
Kvällen fri.

Måndag 15 oktober, Oporto

Frukost på hotellet.
11:00 Transfer från hotellet med guide till Port Vin Lodge.
Här får gruppen en guidad tur samt lunch.
15:00 **Besök på fabriken SNA Europe (Industries).**
S.A Rua Prof Maria Julia M. Ramos, 225 – JUNQUEIRO VCD 4480 – 254.
Återresa till Hotel HF Tuela*** Porto. Middag på egen hand

Tisdag 16 oktober, Oporto – Santiago da Compostella – La Coruna (300 km)

Frukost på hotellet.
08:30 Avresa från Oporto.
10:30 Guiden möter gruppen i Santiago da Compostella.
Guidar gruppen genom staden. Betoningen ligger på kyrkan och katedralen.
Lunch på lämplig restaurang – kostnad tillkommer.
16:00 Ankomst till La Coruna.
Lokalguide möter gruppen för stadsrundtur inkl Torre de Hercules.
18:00 Övernattning i La Coruna. Hotel Avenida***, Coruna. Middag på egen hand

Onsdag 17 oktober, La Coruna – Santander (470 km)

Frukost på hotellet.
08:30 Buss från La Coruna genom Asturiens berg till Santander.
Lunch efter vägen – kostnad tillkommer.
Strax väster om Santander ligger Altamira.
Besök på Museet över Världskulturarvet Altamiragottan och de mångtusenåriga målningarna.
Övernattning på Hotel Palaci del Mar****, Santander. Middag på egen hand

Torsdag 18 oktober, Santander – San Sebastian (340 km)

Frukost på hotellet.
09:00 Avresa från hotellet till fabriken **SNA Europé fabrik i Vitoria.**
Lunchuppehåll efter vägen. Kostnad tillkommer..
Besök i **SNA Europé fabrik i Irun.**
Övernattning i San Sebastian. Hotel Barcelo Costa Vasca****. Middag på egen hand

Fredag 19 oktober, San Sebastian – Bilbao (110 km)

Frukost på hotellet.
09:00 Guidad stadsrundtur i San Sebastian och vidare resa till Bilbao. .
Lunch på egen hand.
16:00 Besök Guggenheimmuséet i Bilbao .
Övernattning Hotel Barcelo Avenida**** i Bilbao. Middag på egen hand

Lördag 20 oktober, Bilbao – München – Arlanda – hemorten

Frukost på hotellet.
09:00 Transfer från hotellet till flygplatsen.
11:55 Planet avgår, LH 1825. Byte i München till LH2418.
17,35 Ankomst Arlanda. Anslutningsbuss till Enköping.

Statistiskt eller folk äldre än 40 borde vara döda!

Enligt dagens lagstiftare och byråkrater borde de av oss, som var barn på 40-talet, 50-talet, 60-talet och 70-talet inte ha överlevt. Våra sängar var målade med blybaserad färg.

Vi hade inga barnsäkra medicinflaskor, dörrar eller skåp, och när vi cyklade bar ingen av oss hjälm.

Vi drack vatten direkt ur trädgårds-slangen.

Vi åt bröd med smör, drack läsk med socker i, men blev aldrig överviktiga, därför att vi alltid var ute och lekte.

Vi delade gärna läsk med andra och drack ur samma flaska, utan att någon dog av det.

Vi använde timmar på att bygga lådbilar av gamla skrotade saker, och körde i full fart ned för backen, bara för att lite senare komma på att vi hade glömt att sätta på bromsar. Efter några turer i diket lärde vi oss att lösa problemet.

Vi gick ut tidigt om morgonen för att leka hela dagen, och kom hem först när gatubelysningen blev tänd.

Ingen kunde få fatt i oss på hela dagen – ingen hade mobiltelefon. Vi hade ingen Playstation, Nintendo eller X-boxar – i det hela taget inga TV-spel, inte 99 TV-kanaler, inget surround-sound, hemdatorer eller chatrooms på Internet.

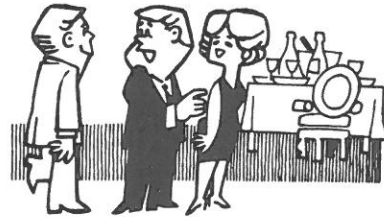
Vi hade vänner! Vi gick ut och fann dem!

Vi ramlade ner från träd, skar oss, bröt armar och ben, slog ut tänder, men ingen blev stämd efter dessa olyckor. Det var olyckor! Inga andra kunde få skulden – bara vi själva.

Vi slogs, blev gula och blå och lärde oss att komma över det.

Vi hittade på lekar med pinnar och tennisbollar och åt jord och gräs. Till trots för alla varningar, så var det inte många ögon som blev utstuckna.

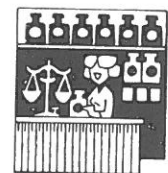
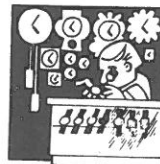
Vi cyklade och gick hem till varandra, bankade på dörren, gick rakt in och blandade oss i samtalet.

Vissa elever var inte så kvicka som andra i skolan, de fick helt enkelt gå om ett år.

Vi fick äta jordnötter.

Åkte bil utan bälte med föräldrar som rökte i bilen. Fick aldrig skjuts utan fick ta oss själva gående eller per cykel. Ritade med tuschpennor med ämnen som är förbjudna idag.

Denna generation har fostrat några av de mest riskvilliga, de bästa problemlösare och investerare någonsin. De sista 50 åren har varit en explosion av nya idéer. Vi hade frihet, fiasko, succéer, förälskelser och ansvar, och vi lärde oss att förhålla oss till alltihop.

Eftersom du är en av dem.

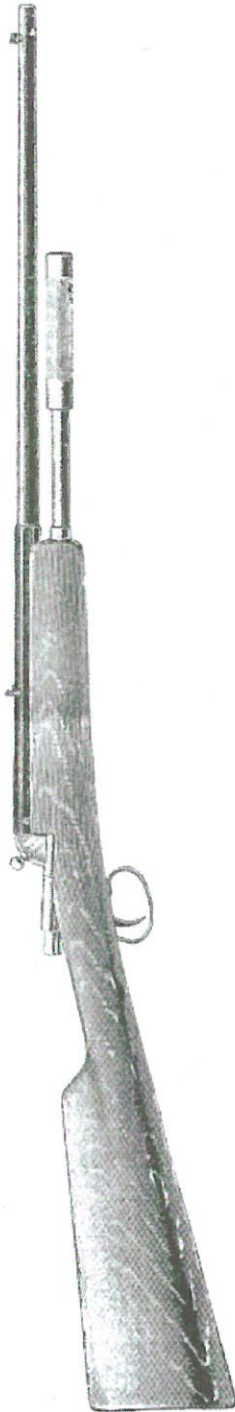
Gratis!!!

Sänd detta vidare till andra som upplevde den stora lycka att växa upp som barn ...

Det goda livet är vårt!!

Sven Eklund

Luftgeväret "BAHCO".

Med Luftgeväret »BAHCO» åstadkommes kraften genom luftens komprimering medels en i geväret anbringad liten luftpump och icke såsom på andra luftgevär medels fjäder. Härigenom uppnås med »BAHCO»-geväret

*större effekt,
större hållbarhet,
större träffsäkerhet,
större lätthandterlighet,*

än med dylika fjädergevär.

Med alla andra luftgevär åstadkommes den för projektilens utskjutande nödvändiga kraften därigenom, att en styf fjäder spännes och att, då spänningen vid skottlossningen upphör, denna fjäder trycker på den lilla kvantitet luft, som finns i rummet mellan fjädern och projektilen. Att kraften härvid icke kan blifva synnerligen stor är själfklart, lika väl som att densamma måste blifva allt mindre och mindre allt-efter som fjäderns elasticitet med tiden aftager och hvarigenom träffsäkerheten minskas. En annan olägenhet, som vidlåder alla luftgevär med dylika spännfjädrar, är att fjädern ofta brytes.

På »BAHCO»-geväret däremot komprimeras luften till högt tryck före skottlossningen och den sålunda komprimerade luften verkar med hela sin kraft på projektilen, hvarigenom de ofvan anförda fördelarna uppnås.

Genom en sinnrik anordning, som automatiskt aflägsnar öfverflödigt tryck, är hvarje fara för explosion aflägsnad.

»BAHCO»-geväret är det enda luftgevär för komprimerad luft utan fjäder, som finnes i marknaden.

»BAHCO»-geväret är tillverkad på omsorgsfullaste sätt och kan icke råka i olag eller gå sönder, om densamma rätt behandlas.

»BAHCO»-geväret är skottställdt på 15 meter, men skjuter med godt resultat på betydligt längre afstånd.

»BAHCO»-geväret lämpar sig för alla skyttar, äldre som yngre, och är det mest praktiska målskjutningsgevär, som finnes.

»BAHCO»-geväret har elegant utseende. Pipan, af solidt stål, är brunerad. Låsmekanismen är förnicklad och kolffen af bonad valnöt. Såväl korn som sikte äro justerbara.

Skottlossningen sker behagligt och utan ringaste stöt.

»BAHCO»-geväret är mycket lättskött, då ingen krutgas finnes, som förorenar loppet, och nödvändiggör rengöring.

**Installations-
Bolaget**
El-fyran AB

Fjärdhundragatan 12, Enköping
Tel 0171-340 51
Installationer, reparationer, service,
lagerförsäljning av material

HÅRDA TAG KRÄVER MJUKA GREPP.

När du griper ett verktyg samspelar 42 olika muskler i hand och underarm. Var rädd om dom. Använd Bahcos nya ergonomiska skiftnyckel. Gjord för yrkesmän.

Nya ERGO-skiftnyckeln:

Inga hårda kanter. Inget kallt stål. Ett mjukt handvänligt grepp i tålig termoplast.
Finns i storlekarna 6", 8", 10" och 12".

ERGONOMISKA VERKTYG PÅ VETENSKAPLIG GRUND.

KYL & TVÄTT specialisten

Service med GARANTI på Er..
Kyl • Frys • AC i Bilar • Tvätt • Disk • Spis • Mikrougn
Ditt ackrediterade kylföretag

ASEA SKANDIA BOSCH Cylinda Electrolux ElektroHöns Husqvarna
PHILIPS Selectro SIEMENS EPC Whirlpool ZANUSSI

Tullg. 7 B (nedfarten) Enköping tel. 0171-391 50 Alltid inne 9-10
Fax 0171-387 87, Mobiltele 070-324 91 50

försäljning
SERVICE o. INSTALLATION
av VÄRMEPUMPAR

FOLKESSON RÅD & REVISION®

Storgatan 28A, 750 03 Uppsala
Tel 018-17 24 50, www.folkessonrevision.se

Maskin & Verktyg

- inköpskällan
för fackmannen -

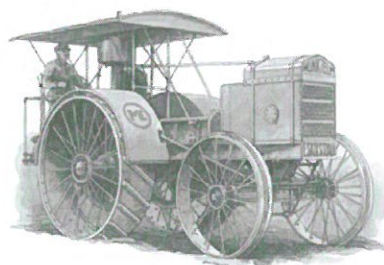
Bolandsgatan 12, UPPSALA, Tel. 018-14 94 90
www.maskinochverktyg.se

Elvbygg ab

0171-38883

**NYBYGGNAD
RENOVERING
DIAMANTBORRNING
OM- och TILLBYGGNAD**

MUNKTELLMUSEET ESKILSTUNA

Välkommen till museet och se Sveriges första traktor från 1913 och världens första serieproducerade midjestyrd dumper. Vi visar också många andra pionjärprodukter, traktorer, tändkulemotorer och mycket mer. Alla föremål är renoverade och i funktionsdugligt skick.

**ÖPPET: Måndag-fredag kl 10.00 - 16.00
Lördag-söndag kl 12.00 - 16.00**

Vi tar även emot bokningar av gruppbesök med guidade visningar.

MUNKTELLMUSEET • Munktellstorget 3
633 43 Eskilstuna • Tfn: 016-131523
E-mail munktellmuseet@volvo.com
Hemsida: <http://munktellmuseet.volvo.com/>

Poem om Bahco

Det är ej lätt minsann
att vara Bahco-man
Den policy som stakats ut
tar oftast mycket hastigt slut.
Först var det SIAB som var kung
då skulle alla gammal, ung
för en herr Dahlberg stå på tå
ty herr Widell han ville så.
SIAB var vår bästa kund
åt SIAB ägnades var stund
SIAB stod på väggen skrivet
SIAB, det var hela livet.

Då lättar Volvo på sin pung
och Bahco får sin andra kung.
Nu måste alla för Volvo svansa
och efter Engellaus pipa dansa.
Herr Styren sätter tummen i sin väst
”strunta i SIAB, Volvo är bäst”
Med fläktar, verktyg och bilvärmare
kommer vi varann närmare
Volvo var vår bästa kund
åt Volvo ägnades var stund
Volvo stod på väggen skrivet
Volvo det var hela livet.

Men, storvulna planer föll ett-tu-tre
upp dyker Corona och CTC
som tredje kungen i Bahco blev
och började röra om med sin slev.
Dagens lösen var - divisionera!
man satte igång att organisera
här skulle stora saker hända
af Trolle skulle vår stjärna tända
Corona var vår bästa kund
Corona ägnades var stund
CTC stod på väggen skrivet
CTC; det var hela livet.

Den stjärnan försvann dock i rök och damm
men en AGA-fyr tändes längre fram
när de köpte Bahco för pengar dyra
blev herr Ågrup våran kung nummer fyra.
Hybinette hurrar, det skett ett under,
nu får vi många nya kunder.
Pannor, radiatorer och fläktar, olé!
vi skall erövra världen, vi tre.
AGA var vår bästa kund
åt AGA ägnades var stund
AGA stod på väggen skrivet
AGA, det var hela livet.

Men oj, just när kappan börjar passa
växlar vi bransch till papper och massa
nu är SIAB, Volvo, Corona och AGA
ett minne blott, men vi skall ej klaga.
Spotta i nävarna, lägg om din kosa
majoriteten har nu Cellulosa.
Bo Rydin blir ny kung, den femte
och det var kanske det bästa som hänt, dé.
SCA är vår bästa kund
liksom vår nye kompis Sund.
SCA skall stå på väggen skrivet
SCA, det blir hela livet.

Det är ej lätt minsann
att vara Bahco-man
man säger sig osökt nu bland annat
”detta är ju rent förbannat
att man just nu inte vet
vem nästa gång har majoritet”.

Pseudonymus

XL BYGG

STEN & SON

EN RIKTIG BYGGHANDEL

Tel. 0171 - 33070 Besöksadress: Spjällgatan 29
Postadress: Box 17, 74521 Enköping

ERS

Finns i Bahcohuset i Enköping

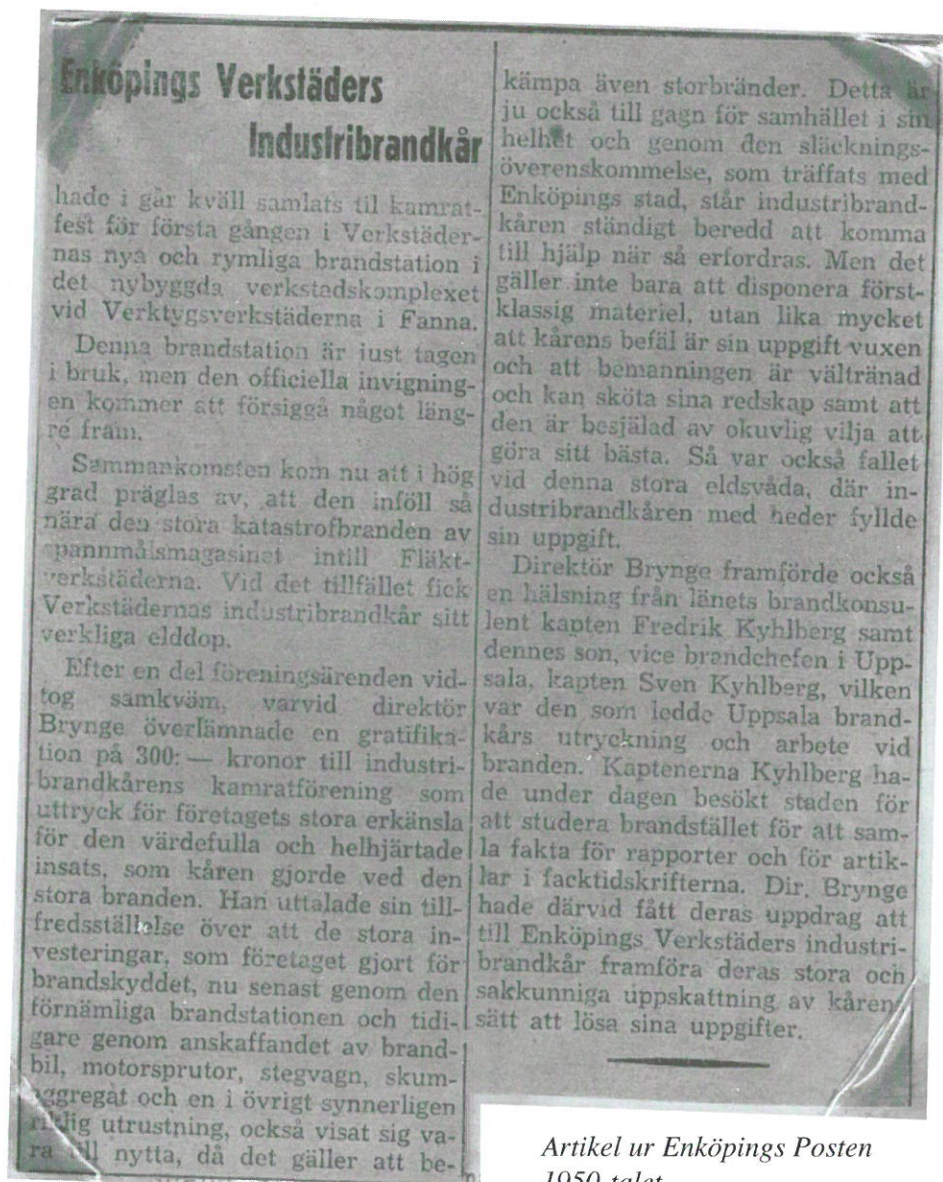
*Svarvar Fräser Borrar
Filar Slipar Svetsar*

Bengt och Georg

Tel. 0171-341 46 Fax. 0171-278 99

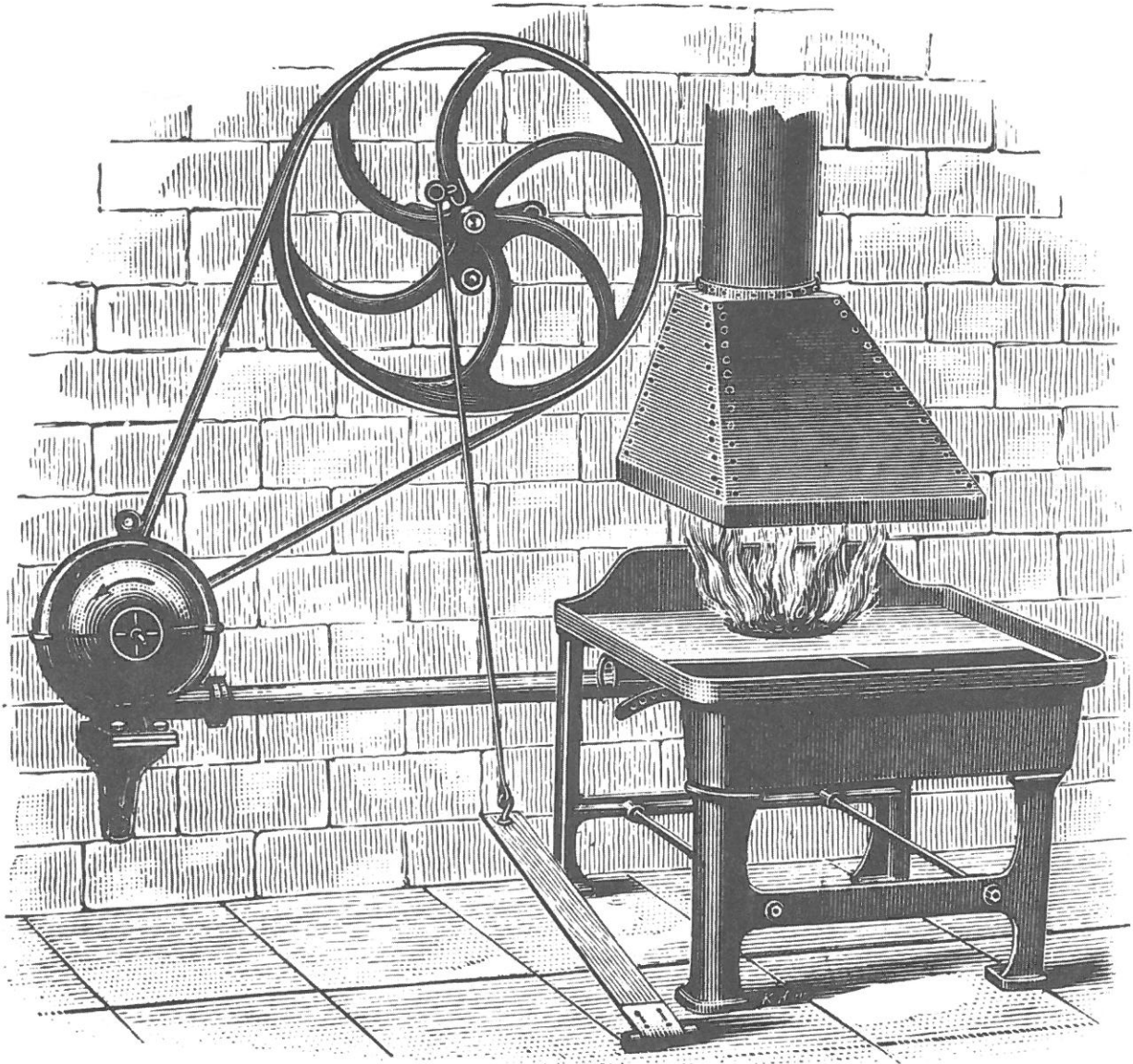
Brandkårstävling Bahco brandkår och Enköpings Brandkår

Den årliga tävlingen mellan stadens och Bahcos brandkårer gick av stapeln på lördagseftermiddagen. I år hade tävlingen förlagts till Bahco verktygsverkstäder i Fanna. Tävlingen, som var indelad i fyra olika moment, där det gällde att på olika sätt visa sina färdigheter i brandmannayrket, vanns även denna gång av Bahcos brandkår som segrade med tiden 51 minuter 45 sekunder medan stadens brandkår fick 58 minuter 59 sekunder. Även individuellt vann Bahco-brandkåren med sitt lag 2.

Artikel ur Enköpings Posten
1950-talet

Ventilator- Blästeranordning Typ V. S.

Tabell N:o 1390.

Svånghjulets diam.	mm.	980
Trampinrättning komplett, vikt c:a.....	kg.	62
Konsol för ventilator » »	»	8
Pris för svånghjul med vägglager och tramp..	Kr.	48.—
» » konsol för ventilatorn	»	4.50
» » ventilator C 1 (se sid. 185)	»	24.—

Bilden på den här blästeranordningen är hämtad ur en gammal produktkatalog från 1907 på sammanlagt 700 sidor.

SOL ÖVER FANNA

Fanna – Industri och Bo-stadsdel Att bevara och vårda

Byggnadsinventering 1994

Föreliggande rapport vill redovisa kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Fanna, Korsängen, Bergvreten och Herrgården. Området kan karakteriseras som täckande för stadens östra delar. Urvalet och rapporten har gjorts av Sven-Erik Ström och Bengt Svensson. Fotografierna har tagits av Anders Johansson. Kapitlet "Att bevara och vårda" redovisar synpunkter på möjligheten att på olika sätt, bl a med information vårda och bevara kulturhistorisk bebyggelse.

SAMRÅDSHANDLING
1994-04-19
Berörda fastighetsägare

Kulturhistoriskt byggnadsinventering

På uppdrag av kommunen har stadsbyggnadskontoret och kulturförvaltningen inventerat bebyggelsen i stadsdelarna Fanna, Korsängen, Stenvreten och Herrgården. Den bebyggelse som bedömts vara kulturhistoriskt värdefull har dokumenterats i en rapport. Rapporten syftar till att belysa de kulturhistoriska värdena av de byggnader och miljöer som omfattas av rapporten.

Varje fastighetsägare har fått ta del av utdrag ur rapporten under hösten 1993. Utdraget bestod av rapportens inledande kapitel samt uppgifter om egna fastigheten.

Vid informationsmöte i januari 1994 framfördes synpunkter, som föranledde att rapporten bearbetades. Syftet med bearbetningen var att tydligare förklara värdet av den utförda inventeringen samt utveckla innebörden av den värderingar som presenteras i rapporten.

Det har också varit viktigt att klargöra vilka skyldigheter som generellt följer av Plan- och bygglagens (PBL) bestämmelser vid förändringar och underhåll av byggnadernas yttre.

I rapporten föreslås, att ett mindre antal byggnader får skydd med stöd av q-märkning i samband med detaljplanläggning.

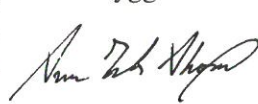
Övriga byggnader, alt. miljöer i rapporten är av så stort kulturhistoriskt värde, att de bör skyddas med stöd av ett kommunalt ställningstagande om tillämpning av PBL 3:12.

Byggnaderna i rapporten är utmärkta företrädare för god byggnadskultur och bevarar en tidtypisk karaktär. Det förmedlar en historisk kunskap om liv och samhälle.

Kommunens avsikt är inte, att på något sätt belasta fastighetsägare ekonomiskt, särskilt som kommunen i sådant fall kan bli ersättningspliktig. Den är heller inte ett absolut hinder mot en lämplig utformad om- eller tillbyggnad. Inte ens q-märkning i de fall det förekommer, skall lägga hinder i vägen för inre förändringar eller användning. En översiktlig beskrivning av rapportens bakgrund och mål finns i kapitlet "**Att bevara och vårda**".

Behovet av rådgivning och samråd vid förändringsåtgärder ökar givetvis. Vänd Er då för att få råd till stadsbyggnadskontoret eller museet.

Stadsbyggnadskontoret   Kulturförvaltningen

Sven-Erik Ström
Stadsarkitekt

Bengt Svensson
Museichef

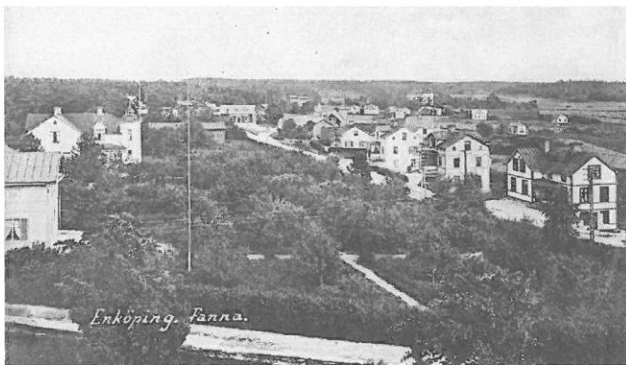
Att bevara och vårda

Avsikten med materialet är att redovisa de byggnader och bebyggelsemiljöer som Enköpings kommun bedömt vara av särskilt värde att bevara inom de aktuella stadsdelarna. Genom en sådan här presentation ges fastighetsägare kännedom om de värderingar, som gjorts, samtidigt som materialet kan användas för att underlätta arbetet inom kommunen liksom samarbetet och kontakterna mellan kommun och fastighetsägare. Urvalet har gjorts utifrån en värdering av husens kulturhistoriska värde: vad de berättar om stadens historia och framväxt, vad de berättar om olika tiders sociala och ekonomiska förhållanden, vad de berättar om olika arkitektur-, planeringsidéer och ideal. Urvalet har också huvudsakligen baserats på hur det kulturhistoriska värdet avspeglas i byggnadernas exteriör, sådan den upplevs från gatan. Samspelet med omgivande byggelsemiljö har också spelat roll vid urvalet. Genom den lagstiftning som nu finns, såväl om kulturmiljöer, som om planering och byggande har både ensklida och kommunen ett vidgat ansvar för att kulturhistorisk bebyggelse tas till vara och vårdas.

De lagtexter som hänvisas till i inventeringen är hu

vudsakligen plan- och bygglagens 3 kapitel, §§ 10, 12 och 13. Huvudstankarna i dessa är att byggnadernas särdrag skall beaktas så att bli "kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara", att kulturhistoriska betydelse inte förvanskas och att byggnader skall underhållas så att särdragen bevaras. Markering med q i plan innebär att särskilda bevarandehänsyn skrivs in vid detaljplanering. Kulturminneslagen fastslås bli att ansvaret för att skydda och vårda våra kulturminnen "delas av alla".

Det är framförallt de värden, som upplevs fram upplevs från allmän synpunkt, som berörs. Anpassning av material, takvinklar och proportioner till befintlig byggnad är exempel på saker som blir viktiga att studera extra på den bebyggelse som bedöms som kulturhistoriskt värdefull. Något hinder mot anpassad om- och tillbyggnad är det inte frågan om. Tillämpning av lagstiftning för att styra invändiga ombyggnader av kulturhistoriska skäl torde det inte bli fråga om i något fall i de aktuella områdena.

Informationen och samrådsförfarande får enligt dessa idéer stor betydelse. Detta gäller också det löpande- och bygglovsbefriade - underhåll, som inte innebär några direkta förändringar av utseendet. Val av material, färgtyp etc. är väsentliga för att undvika större, framtida reparationer. Åtgärder på befintliga hus som kan påverka det kulturhistoriska värdet är exempelvis byte av tak- och fasadmateriäl, fönster, dörrar och färgsättning. När dessa åtgärder eventuellt genomförs skall det således ske så att inte exteriören förvanskas. Kommunen har härvidlag ett ansvar att informera fastighetsägarna om de värden som bör beaktas när denne aktualiserar åtgärder.

Andemeningen med inventeringen och redovisningen är således att genom rådgivning och information samt tillämpning av lagstiftning medverka till att kulturhistoriska byggnader eller miljöer - ex. en gatusträckning -, inte förvanskas, där ett allmänt eller gemensamt intresse är ett bevarande.

Fanna – historisk bakgrundsskiss

Fanna är en stadsdel, vars ursprung kan sökas i senaste sekelskiftets industrietablering i området vid

Fannabäcken. När J.P. Johansson 1887 började utnyttja vattenkraften i bäcken, blev det början på Enköpings utveckling till en industristad. Från denna tid och tre - fyra decennier framåt var Fanna det mest expansiva området i Enköping. Under dessa decennier utvecklades industrin ute i Fanna till en, för en stad av Enköpings storlek, mycket betydande arbetsplats. Mycket av det svenska sekelskiftessamhällets ideologi och sociala utveckling var tydligt avläsbar i Fannas bebyggelse ända fram till för några år sedan. Här uppfördes frikyrkobyggnad, kooperativ affär, folkskola och bostadshus för anställda vid industrin och för J.P. Johansson själv. Han lät bygga det stora Fannalund 1905. Följande exempel på titlar i en medlemsmatrikel för den kooperativa föreningen berättar om arbetena för dem, som byggde sina egna hem i Fanna eller som hyrde hos arbetskamrater och bekanta: filare, fräsare, järnarbetare och verktygsarbetare.

Enköpings Verkstäder sysselsatte 307 arbetare år 1920. År 1950 hade antalet ökat till 530.

1899 väckte byggnadsnämnden frågan om att utvidga Enköpings stadsplan utanför det stadsplaneområde, som fastställdes 1884. Det omfattade i stort sett samma område, som ingick i den plan som tillkom år 1800, dvs året efter den stora stadsbranden. 1884 års plan avgränsades av esplanader i tidstypisk anda.

Byggnadsnämnden menade att en planutvidgning var

PORTUGAL och SPANIEN/Baskien
med J P Johansson sällskapet 14 – 20 okt
RESA till 6 historiska platser och 3 unika fabriksbesök
se sid 6-7

JM Bil & Lackservice

Tallbacksvägen 11, 745 41 Enköping
0171-373 79, 070-699 92 39

**AB MELLANSVENSK
OMNIBUSTRAFIK**

Välkommen kontakta oss
när det gäller transporter med buss
Tel 0171-304 65 eller 378 37 Fax 0171-390 40

**AB MELLANSVENSK
OMNIBUSTRAFIK**

Ågatan 12, 745 35 ENKÖPING

ANLITA FACKMANNEN!

• Byggmålning • Rep. målning • Tapetsering

**NORDH'S
MÅLERI**

Etablerad 1956

**391 42
336 02**

Skälby, 745 95 ENKÖPING

GRANZOW
TRYCKLUFTSTEKNIK

Komprimering Filtrering Torkning Sugning Service Energoptimering

Granzow AB

Malmagatan 3
745 37 Enköping
Tel 0171-478 000
Fax 0171-392 70

www.granzow.se

 TOYOTA
i Enköping hos

Enköpings Motorverkstad AB

Linbaneg. 8. Tel 0171-331 00

www.emvab.se

**Ackes
FÄRGCENTER**

Vagnsgatan 4 · Enköping · Tel 0171 - 44 11 84

**T-SHIRTS
JACKOR
KEPSAR**

med klubbtryck
BEGÄR KATALOG

FrontLine Reklam AB

• LEDER UTVECKLINGEN - FÖR PR-ARTIKLAR •
TEL 019-33 11 80
BOX 1150, 701 11 ÖREBRO

önskvärd för att hindra okontrollerad bebyggelse utanför planområdet. I Fanna hade verkstaden då varit igång i tolv år och lett till att en skild bebyggelseverksamhet börjat ta fart.

En stadsplanekommitté tillsattes. Den blev färdig med ett förslag 1908. Man hade inte kunnat ena sig om huruvida Fanna skulle omfattas av planen eller inte. Området uteslöts ur planförslaget med hänvisning till de dyra kostnader en planläggning skulle medföra för staden. Bara mättningsarbetena skulle kosta 3000 kronor! Dessutom skulle det tillkomma kostnader för anläggning av gator m m. L.P. Sten reserverade sig mot förslaget. Han menade att Fanna borde medtagits i planen på den omfattande bebyggelsen. Motsatta synpunkter - att byggverksamheten där borde underlättas genom att inte lägga några planrestriktioner över området - framfördes också. Frågan om plan eller inte för Fanna bordlades i stadsfullmäktige och kom inte upp igen förrän på 1920-talet. Den stadsplanekommitté, som tillsattes något år in på 1900-talet och arbetade till 1911 har för övrigt lämnat ett rikt material efter sig, som belyser estetiska, tekniska och sociala frågor i tiden.

När planläggningen av Fanna åter blev aktuell har det sin upprinning i ett önskemål från staden att få sälja så kallad donationsjord där. K Maj:t avslög stadens begäran. Den från Stockholm ditreste arkitekten N. Blanck beskrev området sålunda 1921:

– Ifrågavarande område äro att anse såsom lämpliga för byggnadsändamål. De äro belägna inom en till synes utvecklingskraftig förstadsdel samt äro avsevärt mer bebyggda än vad den framställningen bifogade,

av mättningsmannen M. Mörtsell år 1919 kopierade kartskissen utvisar. Angränsade områden i norr och väster äro sålunda bebyggda.

I norr har bebyggandet skett utmed vägen till Stockholm, i väster utmed de å kartan angivna gatorna. Härintill finnes dessutom en större industriplanläggning med ett 60-taltillhörande arbetarbostäder. Denna förhållandevis kraftiga utveckling av byggnadsverksamheten utom stadsplanen är helt okontrollerad från stadens sida, vilket lätt kan medföra olägenheter av flera slag. Som exempel härå må nämnas, att eldfar-

lig inrättning, sågverk med brädgård, uppförts omedelbart intill bostadsområde. Själva bebyggandet har även i övrigt och inte minst ur utseendesynpunkt tagit mindre önskvärda former. Med hänsyn vidare till såväl nuvarande livliga genomfartstrafik från Stockholm som att området är beläget mellan den egentliga staden och ett redan område, synes det vara av vikt, att ett blivande erforderligt vägnät planeras, innan ett ytterligare lägger hinder i vägen härför.

Staden fick således bakläxa på sitt sätt att hantera bebyggelseutvecklingen i Fanna. I januari 1922 väckte byggnadsnämnden därför frågan om stadsplanläggning av Fanna. Stadsfullmäktige uppdrog åt nämnden att "i sinom tid" framlägga förslag till stadsplan, tomtindelning och byggnadsbestämmelser. Det aktuella området var 39 hektar.

En arealmättningskarta från 1919-1924 på stadsbyggnadskontoret berättar om hur stadsdelen såg ut. Den bekräftar också Blancks karaktäristik av stadsdelen, men tyder också på pågående nybyggnadsverksamhet. Kartan visar ett område med uppskattningsvis ett 80-tal bebyggda fastigheter plus ett fyrtiotal bostäder i direkt anslutning till industrin. Närmast staden längs utfarten mot Stockholm låg L.P. Stens såg och hyvleri. På åsslutningen norr därom fanns en del bostadshus. Utanför, det vill säga åt nordost kom ett område, som skulle kunna karakteriseras som "förstadens centrum". Här fanns på söder sida av vägen en rad av hus som innehöll bland annat skomakeri och bageri. Bageriet finns ju för övrigt kvar. Norrut låg förskola, frikyrka och konsumbutik. Längre österut låg så egnahem. De fanns längs landsvägen, längs vägen ut mot verkstäderna och vid små krokiga vägar i kilen mellan dessa vägar samt längs nyanlagda gattustumpar. Öster och nordost om verkstadsområdet fanns dels ett område med raka gator och likformade hus, varav fyra idag finns kvar vid Vulcanusvägen, dels ett tjugolåt egnahem, spridda upp mot järnvägen. Enstaka hus låg söder och sydost om verkstadsområdet.

Kartans bild av bebyggelse på de enskilda fastigheterna är enahanda: ett litet bostadshus och en uthuslänga, i bland byggd i vinkel i tomtgräns.

Bortsett från några lador på åslutningen och några hus där fättcentret ligger idag, var partiet mellan förstaden Fanna och den slutna rutnätsstaden obebyggt. Långsmala tegar sträckte sig från vägen vid åsen ner till den bäck, som efter ett vindlande lopp genom Fanna, rätlinjigt och rätvinkligt dränerade ett område vi idag kallar Korsängen.

I det planförslag som presenterades 1925 - och fastställdes 1927 - berättar byggnadsbestämmelserna om en stadsdel där "uthusbyggnader för jordbruksändamål" kunde få avvika från vissa bestämmelser. Boningshus fick inte byggas högre än 7,5 meter eller i mer än två våningar. Planen var upprättad av Nils Blanck och omfattade ett område som i väster gränsade till grusgropen, där tennishallen ligger idag och i norrtill järnvägen. I öster och sydost avgränsades området av en gata som i stort sett motsvarade dagens Verkstadsvägen och Tallbacksvägen. I sydväst motsvarade gränsen dagens Bäckgatan. En viss justering av planen gjordes 1929. 1952 fastställdes en stadsplan som innebar vissa ändringar av östligaste delen av 1927 års plan och en vidgning av planområdet åt öster. 1967 fastställdes en större plan som innebar förändringar av området öster om Verkstadsvägen och planläggning av området ut till Lingongatan. Så här beskrivs området i plantexten: "inom kvarteret Skärbönan upp-

fördes i mitten av 1959-talet 9 kedjehus /Verkstadsvägen/ och kvarteret Nyponet bebyggdes 1949 med tre flerfamiljshus .... Inom kvarteret Hjortronet, Odonet och Fågelbäret finns en del enfamiljshus mestadels uppföda i slutet av 1940-talet /Mossvägen/. För övrigt finns inom området ett 30-tal äldre en- och tvåfamiljshus, av vilka ett flertal torde betraktas som saneringsmogna". Vid planläggningen sägs stor hänsyn tagits till befintlig äldre bebyggelse. Denna sägs kompletteras med ny och i utlagt gatusystem väl inpassad bebyggelse /ex Smultrongatan/. Som ett kuriosum kan framhållas att det planförslag från 1952, efter vilket Verkstadsvägen bebyggdes, hade en gata inritad med namnet Slånbärsvägen. När planen ändrades 1967 och området kring Smultrongatan fick sin nuvarande planform, utgick Slånbärsvägen. Namnet dök som bekant upp senare på annat håll i staden.

I Fannas nuvarande bebyggelse finns som redan antytt

enstaka rester från den äldsta bebyggelseperioden bevarade. Hit hör Wiklessonska bageriet, som sedan det uppfördes inrymt Kafé och bageri. Det ingick i en rad av fyra liknande hus i slänten mellan nuvarande Fannagatan och J.P. Johanssons gata vid Hejare och Ingenjörsgatan. Samspelet mellan denna byggelse och industribyggnaderna och direktörsbostaden är av stor betydelse för förståelsen av Fannas - och för övrigt hela Enköpings utveckling från hantverks- och trädgårdsstad till industristad.

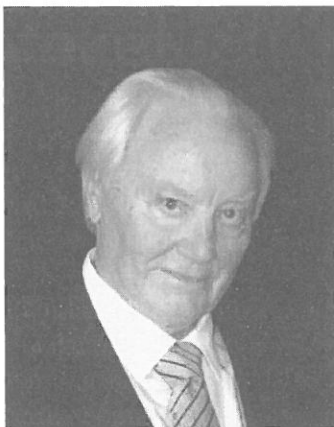
Omslagsbilden visar den äldre d v s mellersta delen av industribyggnaden vid Tallbacksvägen (Fanna 32:9). När bilden togs var inte Tallbacksvägen utlagd.

Som framgått av sifferuppgifterna om Enköpings Verkstäderovan, fortsatte expansionen där under hela första halvan av 1900-talet. Detta återspeglas också i bebyggelsen i Fanna. Vi återfinner fortfarande exempel på tidiga prefabricerade hus med flacka, valmade sadeltak, reveterade fasader och kollonnprydd portal. Jämsides med dessa finns dels hus med brutna tak och panelade fasader av 1920- och 30-talstyp, dels små 40-talshus med panelade fasader och flacka sadeltak. Dessa berättar om den expansion av bebyggelsen som följde i spåren av Bahcos tillväxt.

Av flerfamiljsbebyggelsen har två exteriört välbevarade byggnader vid ekenkällsgatan-Hejaregatan redovisats här. Av den yngre bebyggelsen från 1950- och 60-talet har husen på Verkstadsgatans östra sida tagits med.

Den första etappen av planläggningen av Korsängen omfattade ett L-format område från Stränggatan i väster fram till Bäckgatan och bäcken i öster respektive söder. Den fastställdes 1957. *Sol över Fanna, även se sid 40.*

Ewert Moulin på Apoteket

Satt på apoteket häromdan. Jag var inte ensam. Halva stan satt där. Sittplats var inte att tänka på men jag fick ära en ståplats i ett hörn av en gubbe som gav upp och skulle gå hem och dö som han sa. Det blev

en lång väntan. Man hann koppla av ordentligt och tänka igenom tillvarons många problem. Text att det svenska folket blivit så sjukt och medicinberoende. Och hur mycket tid som slösas bort i överksamhet för alla som sitter här. Och står. Jag väcktes ur mina funderingar av ett pinglande ljud. En person lämnade sin plats vid en av diskarna och en annan ställde sig där istället. Sen sänkte sig lugnet över lokalen igen. Två nya kunder trängde på i dörren igen. Den första hade tur och fick den ståplats som blev ledig efter henne som gick ut. Tvåan tittade på den kompakta massan av kunder, suckade och gick ut igen. Förmodligen var den sista en pensionär. Vi pensionärer har mycket att stå i vi, vi har inte tid att kasta bort våra sista år på köande på apotek. Det är skillnad på dom som är sjuk-skrivna, dom har ju hur mycke tid som helst. En stund senare pinglade det igen. Och en viss rörelse uppstod i folkmassan. En gubbe som satt längst in i hörnet

vid kassa 6 måste tränga sej vid "receptfria" disken. Nu fick han ställa sej i kön där, med 22 personer före sig. Nåja, 21 noga räknat, för en var ett litet barn som medföljde sin mor.

Det fanns tidningar i ett ställ för utlåning till väntande. En av tidningarna hette Apoteket. Ett välfunnnet namn med avseende på platsen. Var får dom allt ifrån? Där läste jag en intressant artikel om att åldras med behag. Det var ju just vad vi gjorde just då, så den artikeln var aktuell. En annan artikel handlade om sömnen. Hur välgörande det var att sova middag. Men det var ju inte att rekommendera nu och här. Tänk om man skulle råka sova när ens nummer kom upp på ljustavlan. Då vore loppet kört den dan. Korsordet var skitlätt. Jag löste det på trekvart. Ja, så när som på ett ord. Vet någon i läsekretsen möjligen ett annat ord för spannmålstork? Det ska ha tre bokstäver och börja på RI.

Nu plingade det igen och en tjock tant gick ut med en grön bärkasse. Jag liksom sveptes med i hennes kölvatten och sögs ut genom dörren. Jag struntade i att försöka tränga mej in igen. Gick till Systemet istället och köpte en kvarting. Självbetjäning. Dom har slutat med köandet där.

Men är det någon i läsekretsen som kan avvara lite Renitec eller Zocord så godhetsfullt, hör av er till övertecknad!

Ett axplock ur Ewerts bästa.

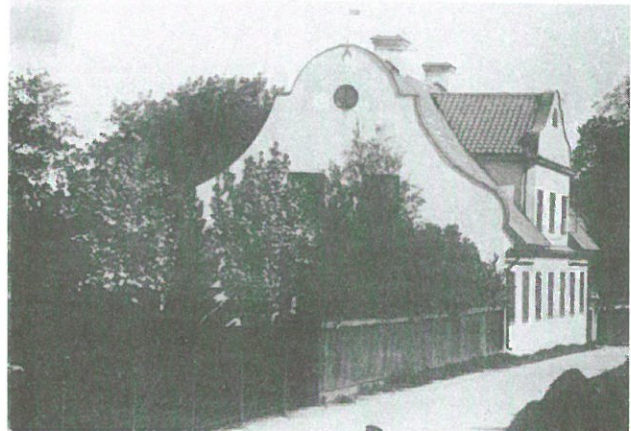
CD-skiva 60:-

J.P. Johanssons vals - Morgonskift i Smedjan.
Musiktekniker Kari Ylivallo

Erik Björkhager, oboe
Leif Erkenfalk, gitarr, sång
Taimi Johansson, piano
Rolf Solblad, violin
Ivan Karlsson, dragospel, sång

Prästgården den nya!

Vid Afzelii park eller trekanten ligger prästgården med gavlarna i norr och söder. Baksidan mot parken ger ett slutet, strängare intryck, än framsidans mer herrgårdslänkande fasad. Vad som ger byggnaden dess prägel är voluterna på gavlarna. Volut är bildat av ett latinskt verb, som betyder rulla. Gavlarna liksom rullades och vreds in, ett arkitektoniskt uttrycksätt, som såväl rokokon som barocken omhuldade. Prästgården uppfördes 1764 och byggmästaren - Berg från Sala - byggde också skolan 1774, hörnet av Kungsgatan - Rådhusgatan. Efter skolan kom stadens telegrafhus och i dag den så kallade "spanska trappan".

Tidigare låg prästgården - förmodligen ett obetydligt envåningshus med torvtak - i Skolparken, ungefär där tiondeladan fanns. Den uppfördes i sin tur för nya prästgården men flyttades sedermera. År 1771 utbröt en logbrand i Enköping, då en mängd vishus och lador placerades vid presttullen, eller på modernare språk nämligen förstugan till prästgården, vilket torde

ha inneburit, att branden rasade in på huvudbyggnadens knutar.

År 1758 föreslog kyrkoherde Jakob Issander, att ny prästgård skulle byggas. Den gamla började förfalla och redan på 1730-talet nämns det dåliga tillståndet. Men Issander fick ge sig till tåls. 1723 - vid tiden för skandalen i samband med "kloka gumman" Maria Lind, hon som arsenikförgiftade sitt barn och hade visst samröre med en nådårspredikant samt med änkan-prostinnan Törngren - hade borgerskapet i Enköping lovat att i samråd med hantverkare "stiga upp" till prästgården. De skulle där besikta den och beräkna de ungefärliga kostnaderna. Man lät emellertid meddela, att stadens hantverkare var upptagna med åtskilliga andra byggnader, varför prästgården fick vänta. När nya prästgården äntligen stod klar 1764, hade Issander redan avlidit, och hans änka fick möjligen tillfälle att se nybyggnaden - utifrån.

Grundtext "Greger" / Curt Eriksson

När den nuvarande prästgården stod färdig på 1770-talet ersatte den en på samma plats belägen äldre byggnad, förmodligen uppförd på 1500-talet. Det var 1758 som kyrkoherde Johan Issander föreslog att medel skulle insamlas till ombyggnad av den dåvarande prästgården "emedan dessa urgamla väggar och torvtak voro numera urbota". Förslaget vann genklang och samtidigt beslutades bland annat att den i prästgården inmutade bännvinspannan skulle försäljas och pengarna läggas i byggnadsfonden.

Våren 1764 skrevs kontrakt med byggmästaren Jöns Borg från Sala om "uppförande av en envåningsbyggnad med ett par vindskammare". Den nya byggnaden uppfördes i sten med gamla runstenar som grund. Vid reparation av grunden på 1920-talet upptäcktes en runsten, som restes på Afzelieplan.

*För bidrag till statyn:
Bankgiro 393-5053*

Korfönster i Vårfrukyrkan.

*Interiör
Vårfrukyrkan
1917*

Glasmålningar för de båda korfönstren vid altaret tillverkades år 1906 av glasmästare B G Ringström i Stockholm efter förslag från kyrkans målare vid senaste restaureringen, artisen C Wilh. Pettersson.

Glasmålningarna bortogs 1958 i samband med yttre restaurering av Vårfrukyrkan, varvid korfönstrens storlek ändrades.

Vid pågående restaurering kommer glasmålningarna att återinsättande av glasmålningarna har hälsats med stor glädje och tillfredsställelse av Enköpingsbor. Under de gångna två årtiondena har ofta givits uttryck åt tomhet i koret och saknad efter glasmålningarna.

Detta förslag har framkommit under restaureringsarbetets gång och är därför inte inräknat i kostnadsramen för restaureringen. Enda möjligheten att få glasmålningarna återinförda till kyrkans kor är att vädja om gåvor. Kostnaden beräknas uppgå till inemot 30.000 :-.

Samma firma som för snart 70 år sedan signerat glasmålningarna, har anlitats att renovera dem. Lyckligtvis har förvaringen av fönstren varit så pietetsfull, att fönstren äro väl bibehållna i och för renovering.

Motivet för södra korfönstret är jesu död, uppståndelse och himmelfärd jämte apostlabild å ömse sidor. För norra korfönstret Jesu tillbedjan och dop jämte apostlabilder.

Av norra korfönstret finns färgfoto från provuppsättningen.

I glasmålningarna är glaset genomfärgat. Det är alltså inte målningar på glas utan med glas. Bilderna är sammanställda av enfärgade glasbitar i ett fåtal färgtoner. Huvudkonturerna utgöres av blyspröjsar, varmed glasbitarna hopfogats. I övrigt har komplettering skett med konturmålning, skuggning med oljefärg samt patinering med tunnare vattenfärg. Glasmålningen når sin fulla färgverkan genom att släppa igenom ljuset men arrangeras vid återuppsättningen så att inte själva ljuset blir färgat ljus. Färgtonen i glasstyckena överensstämmer med kyrkomålningarna i övrigt, rött, blått, grönt, gult, violett och vitt.

Glasmålningarna i korfönstren kan vid full färgverkan lysa som mosaik av ädelstenar och bidra till att göra korets konstnärliga utsmyckning till ett enhetligt helt genom att avskärma omvärlden.

Den starka glöden och intensiva uttryckskraften i glasmålningarnas färgverkan får så förstärka andaktstämningen och skänka åt korfönstrens bibliska berättelser en omedelbar, suggestiv verkan.

Så kan två väsentliga delar, glasmålningarna i det konstverk, som kyrkans målningsskrud i helhet vill utgöra, återinsättas i korfönstren. Under ett kvarts sekel ha de påmint den gudstjänstfirande församlingen om sin frånvaro genom det stundom alltför starka, bländande ljuset i koret genom hittillsvarande korfönstrets glasinsättning. Korfönstrens "fönstertavlor" bidrar till högtiden, skönheten och förkunnelsen i korets helhetsverkan.

J.P. Johansson var den första som började tillverka industrifläktar redan på 1890-talet

J.P. Johansson tog redan på 1890-talet upp tillverkningen av fläktar, närmast efter amerikansk modell. På Enköpings Mek. Verkstad AB i Fanna tillverkades både verktyg och fläktar.

1935 hade utvecklingen nått så långt att man måste skaffa egna lokaler åt fläktsektionen, som då flyttade till Hamnverken.

1940 kom de första större utbyggnaderna vid Fläktverkstäderna, samma år som den första filialen öppnade i Stockholm.

Det var också i början av 1940 som Bahco-koncernens omsättning passerade 10-miljonersstrecket.

Nio år senare gick man över 30-miljonersvallen. På 1950-talet började Fläktverkstäderna dominera koncernens omsättning. Verktyg och Primus får en gynnsam utveckling. 1961 färdigställs bl a en ny smedja för Fannaverken.

Koncernens omsättning passerar 1961 100-miljonersstrecket.

Bahco rullar på för fullt. Och än större fart skulle det bli – under 1960- och 70-talen.

Karl Pettersson – en annan

Men det finns också en annan herre med i början, nämligen Karl Pettersson från Malmö, tillika grundare av Crescent-fabriken. Han arbetade en tid i J.P. Johanssons fabrik – Enköpings Mekaniska Verkstad. 1886 emigrerade K Pettersson som 20-åring till Amerika, alltså innan skiftnyckeln uppfanns.

1907 startade K Pettersson en fabrik i USA och började

tillverka skiftnycklar två år senare eftersom J.P. Johanssons patent var utgången.

J.P. Johanssons första skiftnyckel hade en 40-gradig öppning i vinkel mot skaftet. En obekvämlig nyckel i trånga lägen. K. Pettersson valde den 22-gradiga vinkeln.

Men då hade J.P. Johansson redan kommit fram till att alla fördelar låg hos den 15-gradiga vinkeln, som kom till 1910, d v s den nyckel som än i dag lever

NYA GLAS
mästeriet ab

Växeltel. 0171-24 000

Jourtel. 0171-24 000

Torggatan 15, 749 35 Enköping
(intill Coop/Systembolaget)

www.nyaglas.se

- BILGLAS Auktoriserat Bilglasmästeri
- Allt i glas till företag och bostad
- Inglasning & Uterum
- Fönster & Dörrar
- Markiser
- Persienner, Plissé-, Lamell & Rullgardiner mm
- Flaggstänger

braBil

Bra Bil i Enköping AB

Dr Westerlunds gata 15
Box 121

745 23 Enköping

Telb 0171-237 00

Fax 0171-358 60

Bydegårdsvägen 2
196 30 Kungsängen

Tel förs 08-564 508 50

Fax förs 08-564 508 59

Tel verkstad 08-564 508 41

Tel reservdelar 08-564 508 46

Fax vst, resd 08-564 508 49

Arosvägen

746 31 Bålsta

Tel förs

0171-46 81 41

Tel verkstad 0171-46 81 44

Tel reservdelar 0171-46 81 43

Fax 0171-585 84

E-post

info@brabil.se

Hemsida

www.brabil.se

J P Sällskapet 20 år

J P Johanssons Dag 18 aug 2012

Taimi med Torpargänget underhåller med musik, sång
Kl 13 Välkände Björn Lindström underhåller med musik och sång.
Hela dagen, SM i skiftnyckelhantering, Verktygsförsäljning, Lotter.

Prylmakare, Boka bord, Allt går att sälja.

Rune Adelhag 0171-41 02 70 eller kansliet efter 1 juli 072-525 06 90
som ersätter vårt gamla tel nummer 0171-227 07

Välkomna

J P Johansson Museét
öppet onsdagar 13-16.

Grupper efter överenskommelse.

Tallbacksvägen 2, Tel 0171-227 07, efter 1 juli 07-525 06 90

- Skiftnyckelstaden

Tillverkning av skiftnycklar har pågått i Enköping sedan 1892, då J P Johansson fick patent på en "ställbar skrufnyckel".

Dagens skiftnycklar bygger på samma princip och funktion, som den första. Designen har dock ändrats och idag tillverkas den sjätte generationen skiftnycklar. Över 100 miljoner skiftnycklar har tillverkats i Enköping.

J P Johansson åstadkom över 100 patenterade uppfinningar under sin verksamhet vid Enköpings

Mekaniska Verkstad, som sedan tog namnet AB B A Hjorth & Co och sedermera blev Bahco. En av de mer kända uppfinningar, vid sidan av skiftnyckeln, är rörtången, patent år 1888.

En av Sveriges största uppfinnare levandegörs genom J P Johansson Sällskapet, en förening med ca 700 medlemmar. Årsavgift 125:-, företag 500:- (inkl annons i medlemstidning).
Ordf. Curt Eriksson, tel 0171-303 48.

SKULTUNA

REPARATIONSVERKSTAD

Det lilla företaget med de många möjligheterna

Cykel försäljning
Kvalitetscyklar som alltid
levereras monterade

MRF-ansluten verkstad

Reparationer
Av alla bilmärken

Cykel tillbehör

Service

Cykelreparationer

Avgastest med 4-gasmätare

MC-, Moped- & Snöskoter-
tillbehör

Däck
AGI, Gislaved, Michelin

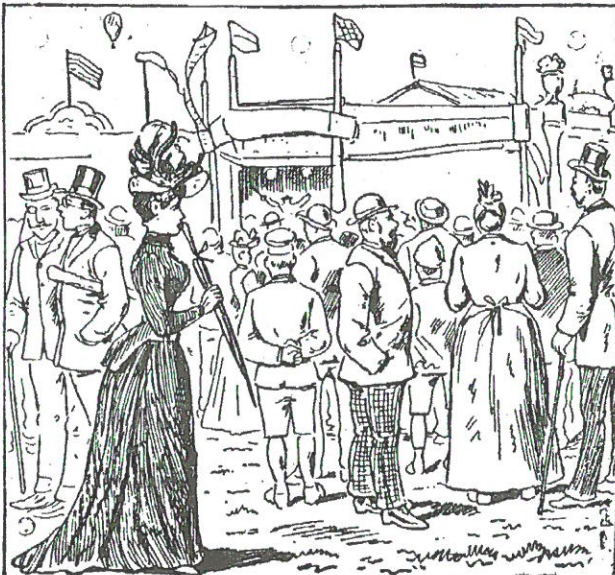
Välkomna

Hälsar Kjell

Karlbergsvägen 10

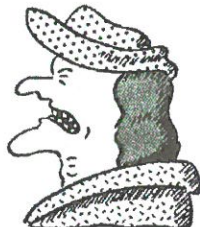
730 50 SKULTUNA

Tel. 021 - 700 57

Fröken Y söker sin kavaljer, som blivit skild från henne i folkhvimlet. Hvar är han?

Är de här gubbarna arga på varandra?

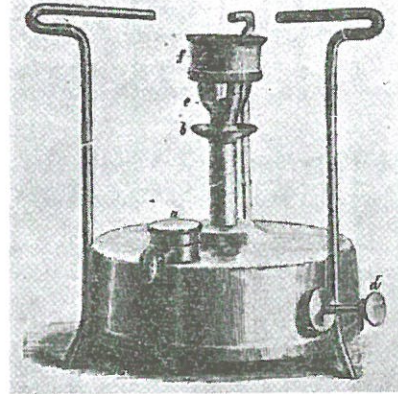
Vänd upp och ner på sidan får du se!

BAHCO HISTORIK

1893

Fotogénkök utan veke.

Alltsedan jordoljorna började komma i bruk såsom lampoljor för belysningsändamål, har man

ock försökt konstruera koklampor för användande af samma slags oljor såsom bränsle. För de flyktigare oljorna, såsom kerosin, gasolin eller gasolja, gick det lätt nog att konstruera kokapparater, som voro rätt bra och gjorde utmärkt tjänst i händerna på en skicklig laborant, men som vid dagligt bruk i hushållen så ofta förorsakade olyckor genom explosion, att de råkade i sådant vanrykte, att icke ens senare konstruerade fullt explosionsfria gasoljekök, såsom t. ex. Odhners gaskula, lyckades tillvinna sig allmänhetens förtroende, utan man nöjde sig med att använda de mindre farliga men förskräckligt illa osande fotogénköken. Sådana hafva alltid varit anordnade efter samma princip som lyslamporna, d. v. s. med en eller flera bomullsvekar, som sögo till sig oljan ur behållaren.

Oftan afbildade fotogénkök "Primus" skiljer sig fördelaktigt från föregående typer, därigenom att vecken är bortlagd och lågan underhålls med gas, som den själf utvecklade genom upphettning af fotogéne i brännareröret; det är alltså regeneratorlampans princip, som här delvis blifvit tillämpad. Då gasbildningen är direkt beroende af lågans storlek, så kan man använda huru liten eller stor låga man behagar. Förbränningen är alltid fullständig, fri från sot och os, äfven om den utsättes för häftigt och ojämt luftdrag. Då vi säga att förbränningen är fullständig, så innebär detta en annan icke oväsentlig fördel: bränslebesparing; i själfva verket varar vid detta fotogénkök 1 liter god fotogén under 5 timmars bränning med full låga, då man kan bringa 1 l. vatten i kok på 4 minuter. Med tillhjälp af en luftpump och en liten skrufventil kan man efter behof öka och minska eller släcka lågan. Detta fotogénköks stora fördelar framför andra sådana äro frånvaro af veke, renlighet, trygghet och bränslebesparing. Särskildt kan det rekommenderas såsom den bästa kokapparaten för laboratorieändamål.

Fotogénköket "Primus" tillverkas vid I. V. Svenson's metallfabrik och försäljes genom hrr B. A. Hjorth & C:o härstädes.

Norden.

Tidigare

I nummer 3 av J.P. Bladet 2009, om polarfärden där
Bahco Verktyg varit inblandade.

D:r NANSEN och fotogénköket "PRIMUS" på väg till nordpolen.

Utdrag ur D:r Nansens bok »Farthest North».

Utgifven hos A. Constable & Co., London, W.

D:r Nansen bereder sig för sin ryktbara slädfärd mot nordpolen.

Genom upprepade försök framgick, att vi af is af -35° C. kunde koka 3 liter vatten och på samma gång smälta 5 liter på en och en half timma med en förbrukning af c:a 120 gram »snowflake» fotogen. Följande dag kokade vi $2\frac{1}{2}$ liter vatten och smälte $2\frac{1}{2}$ liter på en timme med 100 gram »snowflake» fotogen. I går lagade vi ungefär 2 liter utmärkt hafregrynsgröt och på samma gång erhöilo vi litet halfsmält is och litet vatten på något öfver en half timme med 50 gram »snowflake» fotogen. Sålunda blir det icke så särdeles stor bränsleförbrukning per dag.

På slädfärden efter att hafva lämnat "Fram".

Kokapparaten, som vi togo med oss, hade den fördelen, att man genom denna erhöill den allra största nytta af det förbrukade bränslet. Medelst denna apparat voro vi i stånd att, på mycket kort tid, laga mat och samtidigt smälta en anseelig mängd dricksvatten, så att vi både morgon och kväll kunde dricka så mycket vi ville, och ändock fanns något till öfverlopps. — — — För upphettning begagnades ett svenskt fotogénkök känt under namnet »PRIMUS», i hvilket fotogénet genom uppvärmning förvandlas till gas, innan den brännes. Härigenom blir förbränningen särdeles fullständig. Talrika experiment gjorda af Professor Torup på hans laboratorium hafva bevisat att denna apparat under vanliga omständigheter framställer 90 till 93 % af den hetta, som den förbrukade fotogénet teoretiskt beräknadt borde medels förbränning utveckla. Ett mer tillfredsställande resultat torde vara svårt att uppnå. Kokkärilen till denna apparat voro gjorda af nysilfver, hvaremot locket, den yttre hylsan, etc., voro af aluminium. Jämte två tennbägare, två tennskedar och en tennslef vägde den precis fyra kilo. Som bränsle valde jag denna gång fotogen (»snowflake»). Sprit, som förut allmänt begagnats på arktiska expeditioner, har flera fördelar, och särskildt den att brinna lätt. En afgjord olägenhet vid den samma är dock att den, i jämförelse med dess tyngd, icke på långt när framställer så mycket värme som fotogen, då den senare fullständigt förbrännes, såsom var förhållandet med det kök, som vi begagnade. Eftersom jag var rädd, att fotogénet kunde frysa, hade jag tänkt att begagna gasolja, men öfvergaf denna plan, då gasolja dunstar bort så lätt, att det är svårt att förvara den, och den ju dessutom är mycket explosiv. Kölden förorsakade inga olägenheter med vår »snowflake» fotogen. Vi togo med oss något mer än 18 liter, och denna kvantitet räckte för oss 120 dygn och satte oss i stånd att laga två varma mål om dagen samt att smälta en riklig mängd vatten.

De flesta arktiska resande, som verkställt slädfärder, hafva beklagat sig öfver den så kallade arktiska törsten, och den har ansetts som ett nästan oundvikligt ondt i sammanhang med en lång färd öfver snööknen. — — — Orsaken, hvarför vi sluppo undan detta lidande, som har varit en af de största vedermödor på många slädexpeditioner, måste i hög grad tillskrifvas denna beundransvärda kokapparat. Med dess hjälp voro vi i stånd att, med förbrukning af ett minimum bränsle, smälta och koka så mycket vatten hvarje morgon, att vi kunde dricka så mycket vi önskade. I regel lämnades till och med något kvar, som måste kastas bort. Det samma var vanligen förhållandet på aftonen.

Då vi bränt upp nästan hela slädan och lyckats få en panna med kokande vatten, samt dessutom som resultat nästan genomsmält isflaken, på hvilken vi bodde, öfvergaf jag tanken att koka med slädar och återgick till vår trofasta vän »PRIMUS», en sällskaplig och underhållande vän, som man kan ha bredvid sig, då man ligger i sin sofsäck. Vi hafva, skulle jag tro, så mycket fotogen som vi skola behöfva för den resa, som vi ha framför oss, och hvarför bry sig om någonting annat? Om fotogénet för snart skulle taga slut så kunna vi ju skaffa oss så mycken tranolja, som vi behöfva, från björn, säl och hvalross.

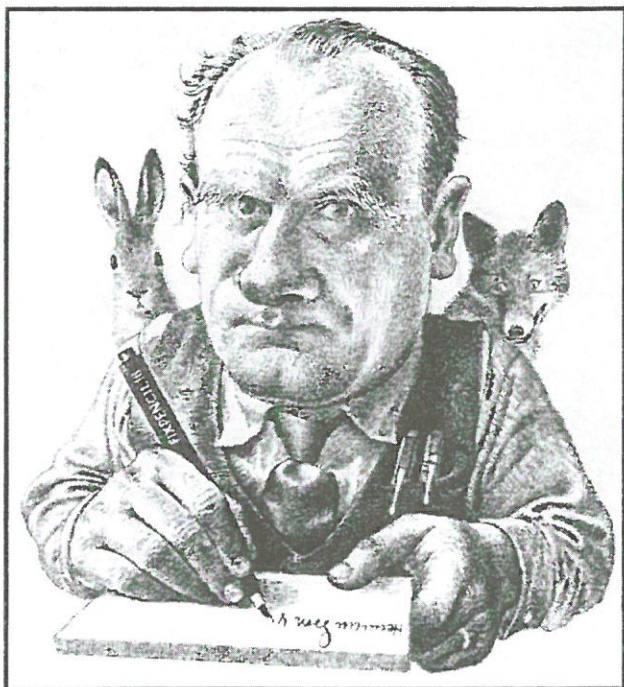
Men till sist höll »PRIMUS»-pannan på att sjunga muntert innanför (tältet), »fiskegratinen» höll på att sprida sin ljufva doft, och två lyckliga varelser voro bekvämt inbäddade i sofsäcken, njutande af tillvaron och nöjda, om icke precis öfver att hafva gjort en duktig dagsmarsch, så åtminstone öfver att hafva öfvervunnit en stor svårighet.

Stockholm den 28 April 1897.

Ex officio
J. Millar, Notarius publicus.

Erik Hermansson

1903 – 1976

Erik Hermansson föddes 1903 i Grangärde socken i Södra Dalarna. Hans far var banvakt. Hermanssons (H) tecknartalang upptäcktes tidigt. I tonåren anlätades han av rektorn vid den närbelägna Brunnsviks folkhögskola, där han fick teckna av skolonans zoologiska samlingar.

För soprtidningen Swing debuterade H vid 20 års ålder. Men det dröjde en bit in på 30-talet innan han kunde försörja sig på sitt tecknande.

Eftersom H:s far var anställd vid järnvägen föll det sig naturligt att även H tog arbete där.

Handelsbanken

Enköping

Telefon: 0171-41 66 30

www.handelsbanken.se/enkoping

1925 flyttade H till Bålsta nordväst om Stockholm, där han då kombinerade arbete som bromsare på gruståget mellan Bålsta och Spånga och att studera teckning bl a vid Högre konstindustriella skolan där han avlade teckningslärarexamen 1926.

Hans mest kända väggmålningar kanske finns i "Nalen" Stockholm, vilka rekommenderas ett studiebesök.. Trots all målning räckte tiden till att teckna serier och karikatyr- och skämtteckningar i olika huvudstads-tidningar. Hans stora idrottsintresse gjorde att han blev ständigt tecknare i Idrottsbladet. Även en mängd andra kända tidningar och tidskrifter kan nämnas bl a den omstridda OBS, finns med hans signatur från tiden.

Man har beräknat att H gjorde mellan 25-30000 publicerade teckningar.

– "Om jag får säga några ord så blir det först och främst den vanliga visan – min tacksamhet mot OBS! För att jag fått ha äran och nöjet medarbetat denna förnämliga publikation. Den gentjänst som OBS! gjort mig är för mig ovärderlig.

Den har fostrat mig – i den mån det nu är möjligt – och den har hjälpt mig framåt.

Därför är också min plikt – och tacksamhetkänsla särskilt stor gentimot OBS! Plikt-känslan är därför inte betungande, tvärtom inspirerande – i den mån det nu är möjligt.

Tacksamhetskänslan kanske ibland får proportioner som komplexer förmågan att göra sitt bästa. Det låser sig v. s.

Ofantligt roligt är det att kämpa med dessa OBS! omslag och under alla tre regimerna har samarbetet varit det bästa. Ett önskemål är dock att Gunnar är något strängare i sin kritik.

På varje nytt ansikte startar man som nybörjare. Först gäller det att välja manér för ansiktet – i den mån det nu är möjligt. Om det är fint eller grovt och det skall vara putsat eller rustikt eller däremellan. Sen kommer den spännande svårigheten att få något av det – i den mån o s v.

Som tur är, har jag inget eget manér, utpräglat eller personligt, som lägger allt för stora hinder i vägen när det gäller att anpassa manér efter ansikte – liksom jag anpassar åsikter efter omgivningen – i den mån o s v.

Jag lärde känna Erik på 60-talet. I samband att han en gång i veckan publicerade sina teckningar av Uppsala läns kyrkor. Det blev nästan alla. Samtidigt gjordes särtryck av dessa och såldes till allmänheten.

Under sina studieresor under 1920-talet, Spanien, Italien med flera hade han ständigt med ett par skissböcker som fylldes med teckningar och text. Prov på hans redan då skickliga konst. Då jag är lyckligt ägare till dessa böcker vill jag gärna visa dessa härintill. De skall inte bara ligga gömda i någon låda.

Forts sid 38

J.P. Johansson Sällskapet fick gåva till en staty

Enköping (EP)

J.P. Johansson Sällskapet medverkade på Lions Julmarknad på Stora Torget Enköping. På grund av det dåliga vädret med regn, rusk och hård kuling var det glest med besökare.

Marknadschef Sören Carlsson från Sparbanken i Enköping kom och visade sympati för projektet om att resa staty av Johan Petter Johansson, Enköpings stora innovator och samhällsbyggare.

På grund av det mycket dåliga vädret blev sällskapet inbjudna till öppet hus i Sparbanken i Enköping.

Efter luciakandidaternas framträdande fick J.P. Johansson Sällskapet ordförande Curt Eriksson ta emot en check på 75 000 kronor till kommande staty. Marknadschef Sören Carlsson berättade att J.P. Johansson även varit aktiv i Sparbankens styrelse under en 30-års period.

När sällskapet vandrade vidare ut i det dåliga vädret kände de sig varma innanför västen med att åter ett steg framåt tagits mot målet att kunna ge Enköping ytterligare en upplevelse utöver J.P. Johansson museet.

Stig L Lundh

Sören Carlsson överlämnar en check på 75000 kronor till Curt Eriksson som representerar J.P. Johansson Sällskapet.
Foto Stig Lundh

ICA Supermarket

★ Stjärnköp ★

Öppet **Alla dagar** 8-21

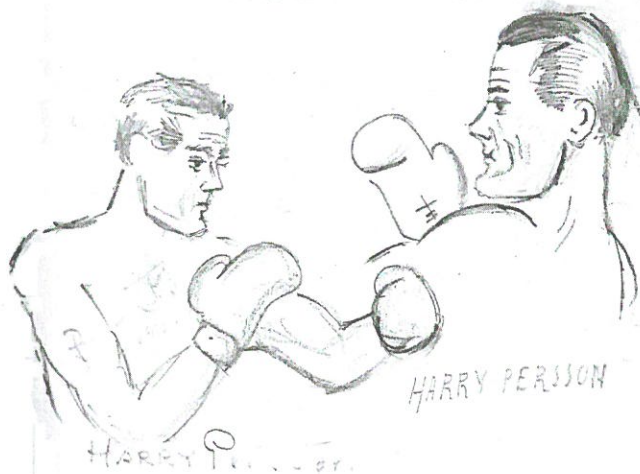
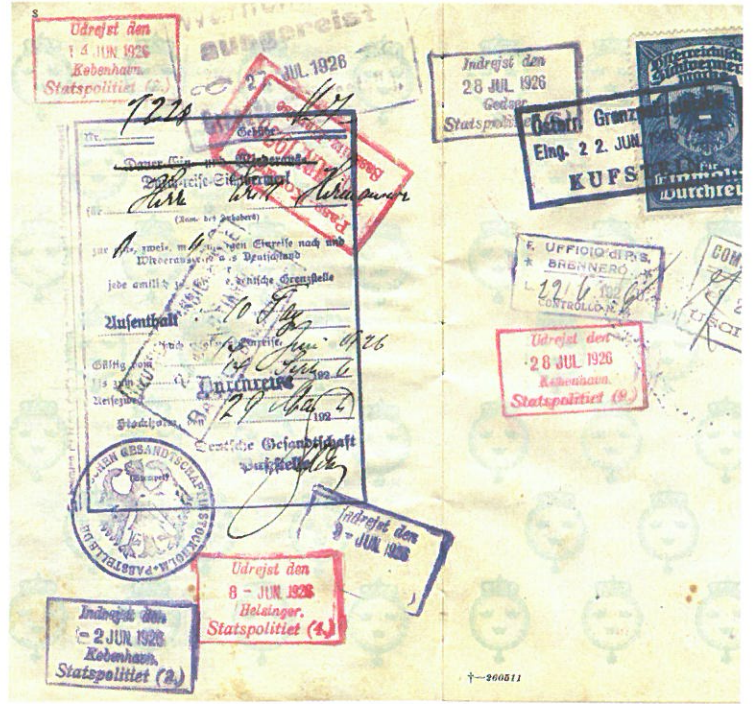
Enköpings Grafiska AB

- möjligheternas tryckeri

• Affischer	• Böcker	• Kuvert	• Reklamblad
• Blanketter	• Digitaltryck	• Mappar	• Tidskrifter
• Brevpapper	• Etiketter	• Notisblock	• Visitkort
• Broschyrer	• Kataloger	• Offsettryck	• Vykort

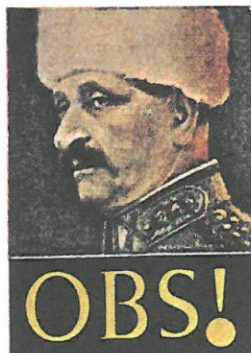

Enköpings Grafiska AB · Fannagatan 22 · 745 41 Enköping
Tel 0171-47 91 85 · Fax 0171-47 96 84 · info@egra.se

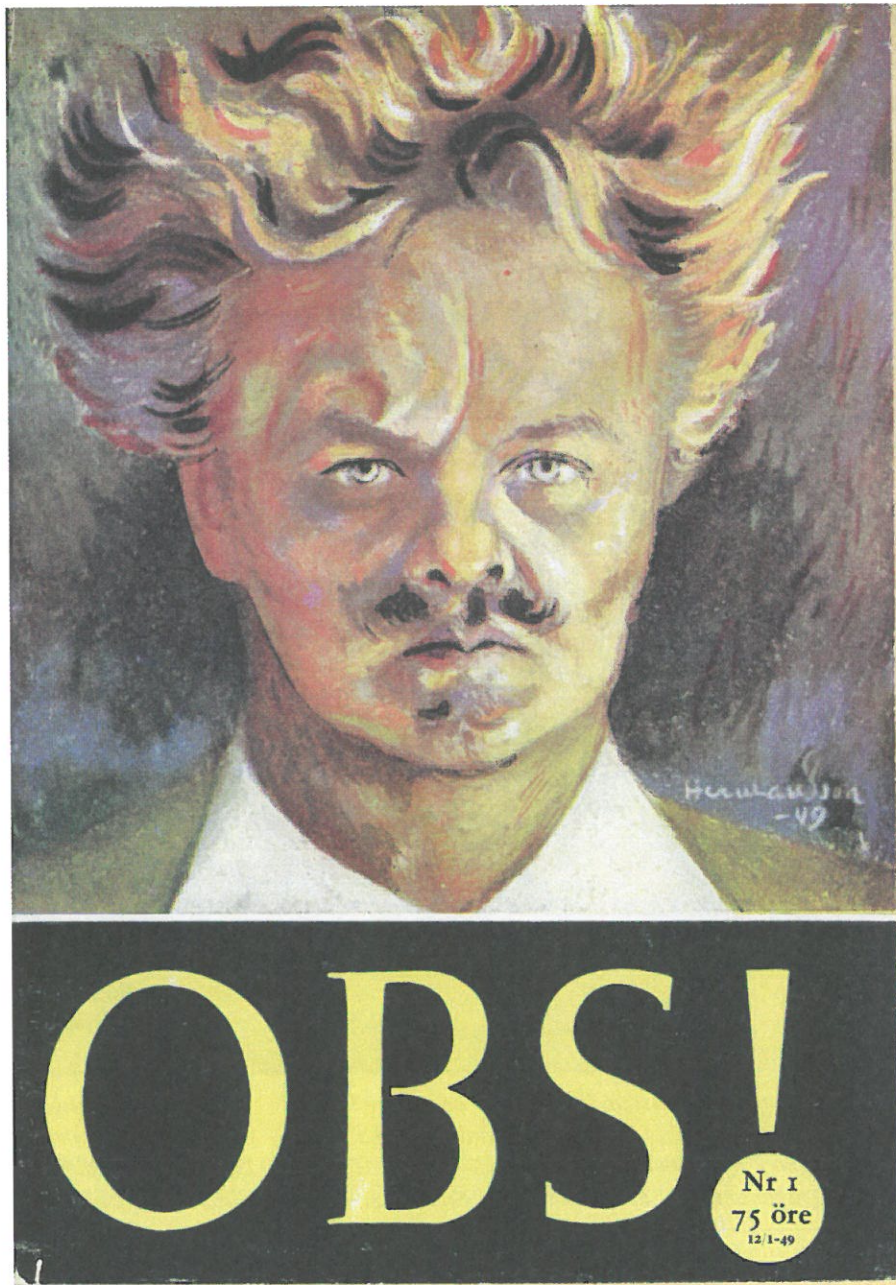

Självporträtt.

Omslag till OBS! under 1944.

August Strindberg.
Aktuell person under 2012.

DAGLIGA TURER TILL MER ÄN 50 ORTER!

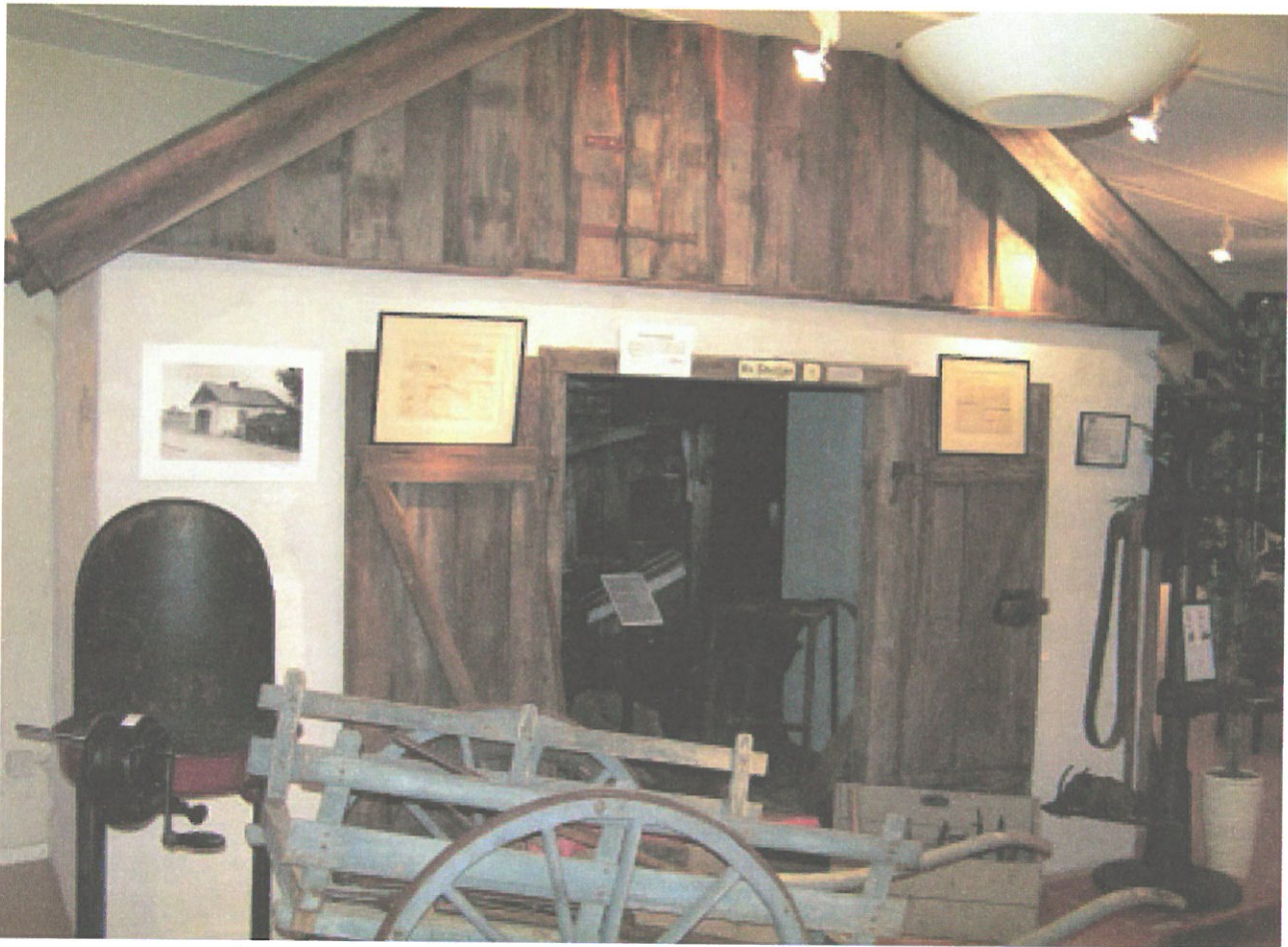
✓ "Över-dagen-transporter" av paket & pallar till ekonomipris inom Uppland, Stockholm, Södermanland, Västmanland och Dalarna.

- ✓ Direktbilar var du vill - när du vill!
- ✓ Skräddarsy egna transporter (sälj firmabilen!)
- ✓ Vår brevbil hämtar och lämnar din post
- ✓ ...och mycket, mycket mer!!!

Smafrakt
Enköping, tel 0171-273 40
www.smafrakt.se

BAHCO HISTORIK

J.P. Johansson Museet

Dragkärran inköptes hösten 1993. Från en man i Vallby som hette Einar From Lidingby. Invigningen av J.P. Museet lördagen 9 juni 1994. Smedjan som är byggt i Museet, började byggas sen höst 1993 till våren 1994. Bengt Wahl-

gren höll invigningstalet. Originalverkets fönster och dörrar, samt tegel mm är från en smedja i Vallby i Teda socken. Smedjan plockades ner för hand av Gösta Johansson och Birger Jonsson. ALU-tjänster.

Enköpings Amatörsällskap
presenterar

Revy-Cabarén

**SOL över
FANNA**

licensättning:
Karleric "Mandel" Björkman.

MEDVERKANDE

Inga Johansson	Karleric Björkman
Carin Vestin	Nils Pettersson
Gerd Jansson	Lennart Smedberg
Karin Söderquist	Karl-Gustav Larsson
	Thore Hagström
	Erik Ohlsson

I orkesterdiket:
6 man under Ragnar Bergling

För cabaréns originalmelodier och musikarr:
Sigge Vestin

Se även sid 22.